

RAIJA PELLISTÄ PAMELA ANDERSONIKSI

Erisnimialluusioiden kääntäminen Kari Hotakaisen teoksissa
Juoksuhaudantie ja Näytän hyvältä ilman paitaa

Elina Mäntyniemi
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Käännöstiede (saksa)
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

MÄNTYNIEMI, ELINA: Raija Pellistä Pamela Andersoniksi.
Erisnimiälluusioiden kääntäminen Kari Hotakaisen
teoksissa Juoksuhaudantie ja Näytän hyvältä ilman
paitaa.

Pro gradu -tutkielma 66 sivua, saksankielinen tiivistelmä 11 sivua
Käännöstiede (saksa)
Toukokuu 2007

Tässä tutkielmassa tarkastellaan erisnimiälluusioiden kääntämistä. Erisnimiälluusiolla tarkoitan viittauksia lähdekulttuurille ominaisiin asioihin kuten muuhun kirjallisuuteen, tunnettuihin henkilöihin, historiallisiin tapahtumiin jne. Tutkin, kuinka erisnimiälluusioiden kääntäminen eroaa nuortenkirjan ja aikuisten kirjan välillä. Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta Kari Hotakaisen kirjoittamasta teoksesta ja niiden käännöksistä: *Näytän hyvältä ilman paitaa* (2000) ja saksannos *Ohne Hemd* (2003) sekä *Juoksuhaudantie* (2002) ja sen käännös *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* (2005). Molemmat saksannokset on kääntänyt Stefan Moster. Aineistovalinnan tekee mielenkiintoiseksi se, että kummatkin teokset ovat saman kirjailijan kirjoittamia ja saman kääntäjän saksantamia.

Tutkimukseni pohjautuu Ritva Leppihalmen teokseen *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions* (1997). Teoriaosuudessa pohditaan kulttuurisidonnaisuutta ja kulttuurisidonnaisuuksien kääntämistä. Määrittelen alluusion käsitteen ja esittelen Leppihalmen määrittelemät käännösstrategiat erisnimiälluusioiden kääntämiseen. Teoriaosuudessa käsitellään lyhyesti myös nuortenkirjallisuuden erityispiirteitä ja kääntämistä. Analyysiosassa olen jakanut aineistossani esiintyneet erisnimiälluusioiden käännösstrategioittain ja tarkastelen, kuinka käännösstrategioiden käyttö eroaa kahden käännöksen välillä.

Tutkimustulokseni osoittivat, että erisnimiälluusioiden käännösstrategioiden käyttö kahdessa tutkimassani käännöksessä eroaa voimakkaasti. Aikuisten kirjan erisnimiälluusioiden kääntäminen suoraan huomattavan suuri prosenttiosuus, kun taas nuortenkirjan käännöksistä erisnimiälluusioiden kääntäminen on jätetty pois. Tuloksista huolimatta tulee muistaa, että tämä tutkimus on tapauskohtainen ja erilaisella aineistolla voidaan päästä erilaisiin tutkimustuloksiin.

Avainsanat: käännösstrategiat, alluusioiden kääntäminen, kotouttaminen, vieraannuttaminen, kulttuurisidonnaisuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KULTTUURISIDONNAISUUS, INTERTEKSTUAALISUUS JA KÄÄNTÄMINEN	3
2.1 Kulttuurisidonnaisuus.....	3
2.2 Intertekstuaalisuus.....	4
2.3 Kulttuurisidonnaisuuksien kääntäminen.....	6
2.4 Kotouttamisesta ja vieraannuttamisesta.....	7
3 ERISNIMIALLUUSIOT	10
3.1 Alluusioiden jaottelu.....	11
3.2 Alluusioiden tehtäviä teksteissä.....	12
3.3 Alluusioiden vastaanotto.....	13
4 ERISNIMIALLUUSIOIDEN KÄÄNNÖSSTRATEGIAT	15
4.1 Minimimuutos.....	15
4.2 Korvaaminen.....	16
4.3 Poisto.....	17
5 NUORTENKIRJALLISUUS, AIKUISTEN KIRJALLISUUS JA KÄÄNTÄMINEN	19
5.1 Nuortenkirjallisuuden erityispiirteitä.....	19
5.2 Nuortenkirjallisuuden ja sen kääntämisen tutkimus.....	22
6 AINEISTO	24
6.1 Kari Hotakainen – kirjallisuuden monitoimimies.....	24
6.2 Saksantaja Stefan Moster.....	26
6.3 Juoksuhaudantie ja Näytän hyvältä ilman paitaa esimerkkeinä Hotakaisen tuotannosta.....	27
7 ERISNIMIALLUUSIOT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN TUTKIMUSAINEISTOSSA	30
7.1 Minimimuutoksella käännettyt erisnimialluusiot.....	31
7.1.1 Suora laina.....	32

7.1.2 Selitys lisätty alluusion yhteyteen	36
7.2 Korvaaminen.....	42
7.3 Poisto.....	48
7.3.1 Erisnimialluusion merkitys jätetty tekstiin.....	49
7.3.2 Erisnimialluusio ja sen merkitys jätetty pois tekstistä	59
8 YHTEENVETO.....	63
LÄHTEET	67
LIITE 1	
DEUTSCHE KURZFASSUNG	

1 JOHDANTO

Kaunokirjallisuus ei synny tyhjiössä, vaan osana kulttuuria, joka jättää tekstiin leimansa. Näitä tekstiin kiinnittyneitä piirteitä ja viittauksia tiettyyn kulttuuriin ei välttämättä tule edes ajatelleeksi kulttuurisidonnaisina. Kysehän saattaa olla hyvinkin arkipäiväisestä asiasta, jota ei osaa ajatella vieraana asiana jollekin toiselle. Kulttuurisidonnaisuus syntyykin vasta silloin, kun kahta kulttuuria verrataan toisiinsa. Hyvä esimerkki tästä vertailusta on kääntäminen. Kulttuurisidonnaisuudet kuten tutkimani alluusiot muodostavatkin kääntäjälle melkoisen haasteen.

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, kuinka kääntäjä Stefan Moster on toiminut kulttuurisidonnaisuuksien – tarkemmin sanoen erisnimiälluusioiden – kohdalla kääntäessään Kari Hotakaisen teoksia *Juoksuhaudantie* ja *Näytän hyvältä ilman paitaa*. Tutkittavat kirjat ovat siis sekä saman kirjailijan kirjoittamia että ne on kääntänyt saksaksi sama kääntäjä. Mielenkiintoiseksi tämän asettelun tekee se, että romaanit on tarkoitettu aivan eri yleisöille. *Juoksuhaudantie* on aikuisten kirja, kun taas *Näytän hyvältä ilman paitaa* on nuortenkirja. Tarkoitukseni on selvittää, eroaako erisnimiälluusioiden kääntäminen nuortenkirjan ja aikuisten kirjan välillä. Tutkimani erisnimiälluusioiden viittauksia lähdekulttuurissa tunnettuihin henkilöihin tai esimerkiksi kirjallisuuteen.

Työni pohjautuu Ritva Leppihalmen alluusiotutkimukseen *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions* (1997). Leppihalme on tutkimuksessaan luokitellut erilaisia käänösstrategioita erisnimiälluusioiden kääntämiseen.

Aloitan tutkielmani pohtien kulttuuria, kulttuurisidonnaisuutta ja niiden kääntämistä määritellen samalla termit kotouttaminen ja vieraannuttaminen. Tämän jälkeen siirryn erisnimialluusioihin käsittelemällä erilaisia määritelmiä alluusioille yleensä ja mainiten alluusioiden jaottelusta. Mietin myös, millaisia tehtäviä alluusioilla on teksteissä ja millaisen vastaanoton ne saavat lukijoiden parissa. Tästä jatkan esittelemällä Leppihalmen määrittelemät erisnimialluusioiden käännösstrategiat mainitsemalla myös esimerkkejä aineistostani havainnollistamaan eri strategioita.

Viidennessä luvussa pyrin selvittämään, millaisia erityispiirteitä nuortenkirjallisuuden kirjoittamiseen liittyy aikuisten kirjoihin verrattuna. Nuortenkirjallisuuden kääntämisestä en valitettavasti löytänyt lähteitä, sillä aihetta ei ole juurikaan tutkittu.

Seuraavassa luvussa esittelen sekä kirjailijan että kääntäjän ja kerron myös, mistä Juoksuhaudantiessä ja Näytän hyvältä ilman paitaa -kokoelmassa on kyse. Seitsemännessä luvussa taas analysoin, kuinka eri käännösstrategioita on käytetty käännöksissä, että voisin viimeisessä luvussa koota tutkimustulokseni yhteen. Samalla mietin yhteenvetokappaleessa, missä määrin voidaan miettiä käännösstrategioiden käytön eroja käännösten välillä kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta.

2 KULTTUURISIDONNAISUUS, INTERTEKSTUAALISUUS JA KÄÄNTÄMINEN

Ritva Leppihalme (2000, 89) käsittää kulttuurin koostuvan tiettyä ihmisjoukkoa yhdistävistä ajatuksista, tavoista, tiedoista ja arvoista. Tekstit syntyvät osana lähdekulttuuriaan heijastaen sen ilmiötä ja arvostuksia. Kun teksti sitten käännetään, se siirretään toiseen kulttuuriin ja tällöin voimakkaimmin lähdekulttuuriin liittyvät piirteet voivat tuntua toisessa kulttuurissa oudoilta (mts. 89). ”Viesti ei välity, ellei kääntäjä tule apuun” (Leppihalme 1991, 14).

2.1 KULTTUURISIDONNAISUUS

Pekka Kujamäki (1998, 19) toteaa, että kulttuurisidonnaisuus syntyy vasta silloin, kun lähdekulttuurille ominaista elementtiä verrataan toiseen kulttuuriin. Kulttuurisidonnaisia piirteitä ei helposti tule edes ajatelleeksi kulttuurisidonnaisina, sillä kyseessä saattaa olla hyvinkin arkipäiväinen asia kuten vaikka astiankuivauskaappi tai ruisleipä. Tutusta ja tunnetusta voikin tulla yllättäen vierasta, kun teksti ylittää kulttuurirajat. Tällöin onkin kääntäjän tehtävä toimia välittäjänä ja auttaa kohdekulttuurin jäseniä tulkitsemaan tekstiä. Samalla kääntäjältä vaaditaan kompetenssia tunnistaa kulttuurisidonnaisuuksia ja reagoida niihin (Leppihalme 1991, 14).

Pekka Kujamäki (1998, 18–19) mainitsee, että kulttuurisidonnaisuuksien arviointi on aina subjektiivista ja riippuu kulloinkin verrattavista kulttuureista. Subjektiivisuudella Kujamäki (1998, 19) tarkoittaa sitä, että eri ihmiset kokevat kulttuurisidonnaisuuden eri tavoin riippuen siitä, kuuluvatko he lähde- vai kohdekulttuuriin. Lähdekulttuurin edustaja ei ehkä osaa ajatella, että hänen omaan

arkipäiväänsä kuuluva ilmiö voisi olla kulttuurisidonnaista, kun taas kääntäjä tai kohdekulttuurin edustaja voi nähdä asian eri tavalla. Verrattavat kulttuurit vaikuttavat kulttuurisidonnaisuuksien määrään, sillä joillakin kahdella kulttuurilla on – esimerkiksi maantieteellisistä tai uskonnollisista syistä – enemmän yhteistä kuin jollakin toisella vertailuparilla. Esimerkiksi arabimaiden ja Suomen välillä kulttuurisidonnaisuuksia syntyy enemmän kuin verrattaessa Suomea johonkin toiseen pohjoismaahan.

2.2 INTERTEKSTUAALISUUS

Koska osa alluusioista on intertekstuaalisia viittauksia, katson tarpeelliseksi käsitellä tutkimuksessani myös intertekstuaalisuutta. Intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstien välistä suhdetta, tekstienvälisyyttä. Teksteinä ei kuitenkaan tule ajatella pelkästään kirjallisuutta ja esimerkiksi sanomalehtitekstejä, sillä Leppihalme (1994, 179) käsittää tutkimuksissaan teksteiksi myös esimerkiksi tv-ohjelmat, poliittiset ja kaupalliset mainoslauseet ja sarjakuvat. Tutkielmassani lähdän liikkeelle samasta määritelmästä. Makkonen (1991, 18) kirjoittaa, että yksittäinen teksti syntyy muiden tekstien avulla. Teksti ei siis synny tyhjiössä, vaan aiemman kirjallisuuden pohjalta.

Muun muassa Heikkinen, Hiidenmaa ja Tiililä (2000) ovat tutkineet erilaisia intertekstuaalisia suhteita asiateksteissä. Heidän mukaansa (2000, 72) tekstin intertekstuaalisuutta analysoidessa on syytä pohtia ainakin seuraavia suhteita:

- tekstin suhde luonnollisen kielen systeemiin (kielioppi tekstin takana)
- tekstin suhde rekistereihin (tietyissä kielenkäyttötilanteissa tyypillisiin kielellisiin valintoihin)
- tekstin suhde toisiin teksteihin
- tekstin suhde diskursseihin

- tekstin suhde tekstilajeihin
- tekstin suhde itseensä, kirjoittajan käsitys tekstistä (metateksti)
- tekstin suhde tyyliin
- tekstin suhde ideologiaan.

Heikkinen, Hiidenmaa ja Tiililä (2000, 72) mainitsevat, että olennaisinta intertekstuaalisissa suhteissa on se, mikä kielenkäytössä on omaa, "välitöntä tekstiä", jossa puhuja tai kirjoittaja esittää "oman ajatuksenkulkunsa" ja mikä on "toisen tekstiä". Samalla tutkijat korostavat, että on hyvä miettiä, millaisissa teksteissä "välitöntä tekstiä" voi tai ehkä pitäisi olla tai millaisissa sitä ei saa tai ei ole tapana olla (mts. 72).

Viittaukset toisiin teksteihin eivät tosin aina ole kirjailijan tietoisia valintoja, sillä myös lukijan tulkinta voi synnyttää intertekstuaalisia suhteita. Lukijan rooli on aktiivinen, koska lukija yhdistää viittaukset toisiin teksteihin ja tekee niiden pohjalta tulkintoja. Luennat ovat erilaisia, sillä lukijoiden välillä on eroja niin sukupuolien ja sukupolvien välillä kuin yksilötasollakin. Tulkintoja voidaan ja joidenkin mielestä pitääkin ohjailla. Riffaterre (1990, 57) on maininnut, että tekstien täytyy tarjota lukijalle selviä vihjeitä siihen, mihin viitataan, jotta lukija voi tulkita tekstiä kuten kirjailija on tarkoittanut.

Riffaterre (1990, 57) kirjoittaa myös, ettei lukijan tarvitse tuntea toista tekstiä hyvin ymmärtääkseen, mihin tekstissä viitataan. Moni suomalainenkaan ei välttämättä ole lukenut Kalevalaa, mutta tuntenee eepoksen tyylin ja juonen pääpiirteittäin. Riffaterren mukaan jo pelkkä tieto toisen tekstin olemassaolosta saattaa helpottaa tulkintaa (mts 57).

2.3 KULTTUURISIDONNAISUUKSIEN KÄÄNTÄMINEN

Kieli ja kulttuuri ovat tiukasti sidoksissa toisiinsa, ja kun teksti käännetään, käännetään kielen ohella myös kulttuuria. Kulttuurisidonnaisten ja intertekstuaalisten viittausten kääntäminen tuottaa hankaluuksia kääntäjälle, sillä ne ovat yksi syy, jonka takia kääntäjän tulee tuntea lähdekieli ja -kulttuuri hyvin. Kääntäjän täytyy ensinnäkin tunnistaa viittausten alkuperä ja sen jälkeen välittää yhteys niin, että kohdekulttuurin jäsen tulkitsee kohdan oikein. Leppihalme (2000, 98) kirjoittaaakin: "Käännöstekstien kohdalla vieraan ymmärtäminen, tekstistä nauttiminen kulttuurierojen häiritsemättä, on pitkälti kääntäjän varassa."

Vermeer ja Witte (1990, 143–144) ovat pohtineet kääntäjän roolia kulttuurisidonnaisuuksien välittämisessä. Heidän mukaansa kääntäjä on aina sidoksissa omaan kulttuuriinsa ja tarkastelee muita kulttuureja oman kulttuurinsa näkökulmasta (mts. 143–144). Tätä väitettä tukee Bassnett-McGuiren (1991, 80) toteamus siitä, että käännös heijastelee aina kääntäjän omaa tulkintaa. Kääntäjä ei siis ole koskaan täysin neutraali, ulkopuolinen tarkkailija, vaan kääntäjän tulkinnat ja ajattelu ovat sidoksissa hänen omaan kotimaahansa. Kaikki kääntäminen on vertailua, tasapainoilua kahden eri kulttuurin välillä (Vermeer & Witte 1990, 145).

Leppihalme (1994, 179) viittaa Wilssiin (1989, 209), joka kirjoittaa, että kulttuurisidonnaiset viittaukset ovat sidoksissa syntykulttuurinsa kielelliseen ja kulttuuriseen maailmankuvaan, minkä takia niitä on usein mahdoton kääntää. Chesterman (1997, 10–12) on ottanut kantaa väitteeseen, jonka mukaan kääntäminen on mahdotonta, koska kaksi kieltä eivät voi vastata täysin toisiaan. Chesterman itse vastustaa tätä teoriaa perustellen kantansa kääntämisen pitkällä historialla. Kulttuurien välinen viestintä ei siis näin ollen olisi mahdotonta, vaikka kaikkia vivahteita pystyisikään välittämään. (mts. 10–12). Kulttuurisidonnaisuudet olisi siis

hyvä ajatella haasteiksi ja pikaisen luovuttamisen sijasta kääntäjän olisi hyvä keskittyä etsimään mahdollisimman toimiva vastine kulttuurisidonnaisuudelle.

Kulttuurisidonnaisuuksien kääntämistä ovat Ritva Leppihalmen ohella tutkineet muun muassa Pekka Kujamäki (1998), Vermeer ja Witte (1990) ja Chesterman (1997).

2.4 KOTOUTTAMISESTA JA VIERAANNUTTAMISESTA

Kulttuurisidonnaisuuksia kääntäessä voidaan valita kotouttavampi käänösstrategia ja täten sopeuttaa kulttuurisidonnaisuutta kohdekulttuurisemmaksi. Toinen mahdollisuus on vieraannuttava käänösstrategia, joka valittaessa tekstiin jätetään kohdekulttuurille vieraita elementtejä. Tutkimuksessani lähdän analysoimaan käänöksiä kotouttamisen ja vieraannuttamisen näkökulmasta, vaikka jo lähtöoletuksena oli, että aineistoani voi olla hankala lähestyä tästä näkökulmasta, sillä näitä käänösstrategioita ei välttämättä voida lukea suoraan joko vieraannuttaviksi tai kotouttaviksi. Sen sijaan valinta kotouttamisen ja vieraannuttamisen välillä voidaan osittain joutua tekemään tapauskohtaiseksi. Myös Bödeker (1989, 232) on maininnut reaalioiden¹ kääntämistä tutkiessaan, että reaalioiden käänösstrategioissa saattaa olla piirteitä sekä kotouttamisesta että vieraannuttamisesta.

Sekä kotouttavia että vieraannuttavia käänösstrategioita voidaan perustella ja kritisoida monin tavoin. Muun muassa Venuti (1995) on ottanut asiaan kantaa. Venuti (mts. 1) mainitsee kääntämisen olevan läpinäkyvyyden illuusio: sujuva kohdekielinen teksti, jota lukiessaan kohdekulttuurinen lukija unohtaa lukevansa käänöstä ja pääsee nauttimaan alkuperäisen tekstin suurista ajatuksista. Sujuvaksi

---

¹ Kujamäen (1998, 14) mukaan reaaliat ovat niitä kielellisiä keinoja, joita käytetään jollekin kulttuurille tai maantieteelliselle alueelle ominaisten elementtien kuvailuun.

tekstin tekee Venutin mukaan se, että tekstistä on karsittu pois vieraita elementtejä. (Mts. 5.) Venutin mielestä vierauden karsiminen ei kuitenkaan ole hyvä asia, vaan kyse on eräänlaisesta etnosentrisestä väkivallasta. Hän puhuukin angloamerikkalaisen kulttuurin hegemoniasta, joka näkynee myös kääntämisessä. (Venuti 1995, 20.) Hyvä esimerkki tästä Venutin vastustamasta etnosentrisestä väkivallasta on amerikannos norjalaisen Jostein Gaarderin romaanin Sofian maailma, josta on karsittu pois kaikki viittaukset norjalaiseen kulttuuriin. Käännös loukkasi sekä kirjailijaa itseään että Norjan kansaa yleensäkin. (Immonen 1997, B5). Kun käännös on näin radikaali, voi pohtia, onko kyseessä enää sama kirja, jonka Gaarder kirjoitti. Tai yleensäkin, miksi norjalaisuudet on jätetty pois. Kenties siksi, että käännös on miellyttävämpi ja sujuvampi lukea vai eikö norjalainen kulttuuri vain kiinnosta amerikkalaislukijaa?

On mielenkiintoista, että Venuti vaikuttaa pitävän kääntäjän näkymättömyyttä ja tekstin sujuvuutta huonoina asioina. Onko kangertava kieli osoitus siitä, että teksti on käännös? Eikö kääntäjän kuuluisi pitää mielessä lähdetekstin ajatusten ohella myös lukijaa, jonka tekstistä pitäisi nauttia? Saman näkökulman ovat ottaneet esille esimerkiksi Oittinen ja Paloposki (1998, 387). Oittinen ja Paloposki (mts. 386) kirjoittavat, että sana vieraannuttaminen on oikeastaan melko harhaanjohtava, sillä jo pelkästään kääntäminen on kotouttamista. Tekstistä tulee kääntämisen kautta osa kohdekielistä kulttuuria ja kirjallisuutta. Oittinen ja Paloposki ehdottavatkin, että kotouttamisen ja vieraannuttamisen sijasta puhuttaisiin kotouttamisesta eri tasoilla. Venutin lähes kilpailuhenkinen idea lähde- ja kohdekulttuurin arvostuksista tuskin lienee kääntäjällä ensimmäisenä mielessä. Kuten Oittinen ja Paloposki (mts. 279) asian ovat ilmaisseet, kotouttavan käännösvastineen taustalla saattaa vaikuttaa monta syytä.

Yksi syy kotouttavan tai vieraannuttavan käännösstrategian valintaan saattaa olla traditio. Vermeerin ja Witten (1990, 95) mukaan keskieuropalaiselle

käännösperinteelle on tyypillistä, että keskieurooppalaiselle lukijalle vieraita asioita pyritään jättämään käännökseen sellaisenaan ja jos vaan mahdollista, niin tehdä niistä vielä eksoottisempia. Tästä huolimatta tuttuja asioita ei kuitenkaan muokata eksoottisempaan muotoon.

3 ERISNIMIALLUUSIOT

Leppihalme (1994, 179) kirjoittaa, että alluusiot ovat ilmaisuja, jotka sisältävät implisiittisen, kulttuurisidonnaisen viestin. Lähdekulttuurin jäsenet tunnistanevat viestin heti, mutta kohdekielisellet lukijalle alluusio ei välttämättä kerro yhtään mitään. Inkeri Vehmas-Lehto (1999, 104) määrittelee alluusion seuraavasti: "alluusiot ovat peitettyjä viittauksia lähtökulttuurissa tunnettuihin kaunokirjallisiin teoksiin, historiallisiin tapahtumiin, politiikan ja kulttuurielämän hahmoihin yms.". Ritva Leppihalmen määritelmä on hieman laajempi kuin Vehmas-Lehdon. Leppihalmen mukaan (1993, 103) alluusiot ovat viittauksia tutuiksi oletettaviin toisiin teksteihin, henkilöihin, lausahduksiin, iskulauseisiin, elokuvaan ja mainoksiin. Rune Ingo (1991, 215) taas nostaa määritelmässään hieman erilaisia asioita esiin: hänen mukaansa alluusiot voivat käsitellä raamatullisia tai historiallisia henkilöitä, historiallisia paikkoja ja tapahtumia, kulttuurihenkilöitä ja heidän tuotoksiaan tai esimerkiksi instituutioita.

Tuominen toteaa (2002, 31), että kaikille erilaisille alluusion määritelmille on ominaista, että niiden mukaan alluusiot kytkeytyvät viittaussuhteillaan sekä tekstiä ympäröivään kulttuuriin että myös muihin, aiemmin syntyneisiin kulttuurituotteisiin.

3.1 ALLUUSIOIDEN JAOTTELU

Leppihalme (1997, 10) jaottelee alluusioiden erisnimi- ja avainfraasi-alluusioihin. Erisnimialluusio kytkeytyy kulttuuriin siis jonkin erisnimen avulla (mts. 10). Erisnimialluusio on esimerkiksi aineistostani poimittu viittaus Väinö Riikilän nuortenkirjojen päähenkilöihin:

Perts ja Kilu ostivat puoli kiloa ja hävisivät metsikköön (Hotakainen 2000, 17–18).

Avainfraasi-allusioilla Leppihalme taas (mts. 10) tarkoittaa kaikkia niitä alluusioita, joihin ei kuulu erisnimeä. Avainfraasi-allusioista Leppihalme itse on maininnut esimerkiksi viittauksen Tuhkimo-satuun (Leppihalme 1997, 10):

Apparently taxis all turn into pumpkins at midnight.

Leppihalme jakaa lisäksi sekä avainfraasi- että erisnimialluusioiden muuttumattomiin (regular allusions) ja muunnettuihin alluusioihin (modified allusion). Muuttumaton alluusio esiintyy tekstissä sellaisenaan, sitä ei ole muokattu mitenkään. Sen sijaan muunnettu alluusio on muokattu alkuperäisen alluusion pohjalta. (Leppihalme 1997, 10). Esimerkiksi aineistossani Hotakainen on vääntänyt suosittua tv-sarjan *Salatut elämät* muotoon *Pilatut emännät* (Hotakainen 2000, 80). Vehmas-Lehdon mukaan erityisesti muunnettujen allusioiden tunnistaminen vaatii tietoa ja tarkkaavaisuutta (1999, 104).

3.2 ALLUUSIOIDEN TEHTÄVIÄ TEKSTEISSÄ

Leppihalmen (1997, 31) mukaan alluusioiden vaikutus on sekä makro- että mikrotasolla. Makrotasolla operoivalla alluusiolla on vaikutusta koko tekstin ja sen tulkinnan kannalta. Tällä tasolla alluusiolla voidaan korostaa esimerkiksi jotain tilannetta tai piirrettä, jolla on tekstin kokonaistulkinnan kannalta tärkeä merkitys (mts. 37). Mikrotasolla taas alluusion funktio voi olla tyyllinen yksityiskohta (mts. 31).

Usein alluusioilla halutaan tuoda tekstiin humoristisia piirteitä. Makrotasolla alluusion funktio on huumori, kun kyseessä on parodia (Leppihalme 1997, 40). Esimerkiksi amerikkalaiset Scary Movie -kauhukomediat ovat parodioita – ja samalla siis subtekstejä² – useammasta suuren suosion saaneesta, nuorille suunnatusta kauhuelokuvasta. Mikrotasolla taas alluusiolla voidaan tuoda tekstiin humoristisia pieniä lisiä, jotka tekevät lukemisesta miellyttävämpää.

Leppihalme (1997, 44) kirjoittaa, että alluusioita voidaan käyttää myös luonnehtimaan tekstin henkilöitä. Leppihalmen mukaan alluusioiden nopea tapa luonnehtia henkilöä. Esimerkiksi aineistossani erästä tomeraa perheenäitiä kuvataan vertaamalla häntä Siiri Angerkoskeen. Funktio voi toimia niin makro- kuin mikrotasolla riippuen siitä, kytkeytyykö luonnehdinta tekstin päähenkilöön vai juonen kannalta vähemmän merkitykselliseen sivuhenkilöön. Makrotasolla luonnehdinta on lähellä keskeisten teemojen esiin nostamista. (Mts. 44.)

---

² Subtekstillä tarkoitetaan tekstiä, johon toisella tekstillä on hyvin voimakas intertekstuaalinen suhde. Esimerkiksi Scary Movie -elokuvien subtekstejä ovat Scream- ja Halloween -tyyliset kauhuelokuvat, joiden juoni on lainattu Scary Movie -elokuvaan parodioituna.

Se että lukija ei ymmärrä tai edes huomaa alluusiota voi johtua siitä, että kääntäjä on valinnut käännösstrategiakseen minimimuutoksen. Voi olla, ettei kääntäjä tsekään ole huomannut alluusiota. Toinen mahdollisuus taas on, että kääntäjä on olettanut alluusion olevan tuttu lukijoille ja on siksi käyttänyt minimimuutosstrategiaa.

Leppihalme on tutkinut kulttuurirajoja ylittäviä alluusiota ja tutkimustensa pohjalta hän on todennut, että yllättävän pieni osa alluusioista pystyy ylittämään kulttuurirajat. Leppihalmen mukaan (1997, 154) kääntäjät olettavat usein käännöksen lukijoiden ymmärtävän alluusiota ja niihin jätettyjä vieraita elementtejä paremmin kuin mitä lukijat todellisuudessa ymmärtävät. Kaikki lukijat ovat kuitenkin yksilöitä ja heillä kaikilla on oma kulttuuritaustansa. On mahdotonta tehdä sellainen käännösratkaisu, johon aivan kaikki kohdetekstin lukijat olisivat tyytyväisiä. Lähdekulttuuria hyvin tunteva lukija voi olla tyytyväinen, kun alluusio on käännetty minimimuutoksena. Toista kulttuuria vähemmän tunteva taas halunee alluusion yhteyden lisäselvitystä ja kokee sellaisekseen jätetyn alluusion vaikeaselkoiseksi ja lukemista haittaavaksi. Kääntäjän on siis vaikeata miellyttää kaikkia ja arvioida, kuinka tunnettu alluusion viittaama asia on kohdekulttuurissa.

Toisaalta taas voi olla arvokasta tuoda uusia asioita lukijalle. Riitta Oittinen kirjoittaa teoksessaan *Liisa, Liisa ja Alice* (1997, 34) siitä, kuinka postmodernissa maailmassa tutut ja oudot asiat yhdistyvät. Vieraita aineksia ei enää pidetä niin käsittämättöminä kuin ennen, eivätkä ne enää herätä pelkoa (mts. 34). Nykyään ihmiset osaavat enemmän vieraita kieliä ja ovat kiinnostuneita uusista kulttuureista. Tiedonhakukin on nykyään paljon vaivattomampaa kuin aikaisemmin, kun Internet on lähes kaikkien ulottuvilla. Ehkä lukijat myös sietävät teksteissä enemmän vieraita elementtejä, koska he haluavatkin tutustua tähän uuteen ja tuntemattomaan. Vierauden sietäminen voi johtua myös siitä, että alluusiot ovat useassa tapauksessa vain pieniä yksityiskohtia, jotka alluusion viittauskohdetta tunnistamaton lukija vain ohittaa sivuseikkana.

4 ERISNIMIALLUUSIOIDEN KÄÄNNÖSSTRATEGIAT

Leppihalme (1997, 78) jakaa alluusioidenkäännösstrategiat kahteen ryhmään, joista toiset koskevat erisnimialluusioita ja toiset avainfraasialluusioita. Näistä käsittelen pelkästään ensiksi mainittuja, koska suurin osa aineistossani esiintyvistä alluusioista on erisnimialluusioita. Erisnimialluusioita voidaan Leppihalmen (mts. 78) teorian mukaan kääntää kolmella tavalla: nimi voidaan säilyttää käännöksessä sellaisenaan, se voidaan muuttaa tai poistaa tekstistä. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen tarkemmin eri strategioita.

4.1 MINIMIMUUTOS

Minimimuutos tarkoittaa nimen jättämistä sellaisenaan tekstiin. Monet sekä lähdeettä kohdekulttuurissa tunnetut nimet kuten aineistossani esiintyneet *Robert de Niro* ja *Jean Sibelius* on jätetty käännökseen ilman muutoksia. Samalla tavalla on tapana kääntää myös teoksen henkilöhahmojen nimet. Lisäksi Leppihalme (1997, 90) laskee tähän kategoriaan kuuluvan nimien käännökset, jotka sisältävät pieniä muutoksia. Nämä muutokset voivat olla leksikaalisia (Schwanensee/Joutsenlampi) tai ortografisia (Ikarus/Ikaros).

Sellaisenaan käännetyn nimen yhteyteen voi myös lisätä pienen selityksen, joka voisi auttaa lukijaa tulkitsemaan kohdetekstiä paremmin. Selitys voi olla tekstinsisäinen tai sitten kääntäjä voi käyttää joko alaviitteitä. Tekstinsisäisten lisäysten pitäisi Leppihalmen (1997, 88) tutkimusten mukaan olla luonteva osa muuta tekstiä, eivätkä ne missään nimessä saa kuulostaa selittelyltä. Alaviitteistä Leppihalme (mts. 88) toteaa, että nykyään niitä ei juuri enää saisi käyttää kaunokirjallisuudessa.

Seuraavassa esimerkissä kääntäjä on maininnut nimen yhteydessä henkilön ammatin, joka auttaneet lukijaa kohdetekstin tulkinnassa:

ESIMERKKI 1

Mäkinen kertoi usein saunan jälkeen kieriskelevänsä alasti nurmikolla haltioituneessa mielentilassa kuin **Ilmari Pimiä** – (JHT 2002, 59).

Nach der Sauna wälze er sich nun oft nackt im Grass und zwar ausgelassen, wie weiland **der Dichter Ilmari Pimiä** – (ADLEUM 2005, 61).

4.2 KORVAAMINEN

Yksi mahdollisuus kääntää erisnimiä alluusio on kääntää se toisella, kohdekulttuurissa tunnetummalla alluusiolla. Leppihalmen (1997) mukaan korvaava alluusio voi olla joko lähde- tai kohdekulttuurista kotoisin. Seuraavassa esimerkissä kääntäjä on suomalaislehden sijasta käyttänyt kohdekielisen julkaisun nimeä:

ESIMERKKI 2

--- ja se myy sitä tällä hetkellä **Keltaisessa Pörssissä** (NHIP 2000, 103).

Den verkauft er zurzeit in **Kurz und Fündig** (OH 2003, 114).

Korvaava alluusio ei välttämättä ole kotoisin juuri lähde- tai kohdekulttuurista, vaan se saattaa olla kansainvälisesti tunnettu:

ESIMERKKI 3

Vilkaisin pulloa tarkemmin. **Tolua**, saatana (JHT 2002, 180).

Ich sah mir die Flasche genauer an. **Ajax**, verdammte Scheiße (ADLEUM 2005, 183).

4.3 POISTO

Reaalioiden kääntämisestä puhuessaan Leppihalme (2001, 145) toteaa, että kun reaalia jätetään pois käännöksestä, vain yksityiskohta häviää tekstistä. Tämän voi ajatella koskevan myös alluusioita, sillä usein alluusionkin kohdalla on kyse vain pienestä yksityiskohdasta. Reaaliat ja alluusioidet ovat molemmat viittauksia kielen ulkopuolelle. Alluusioidet ovat viittauksia esimerkiksi toisiin teksteihin ja henkilöihin, kun taas reaaliat maantieteelliseen alueeseen. Siitä huolimatta, että alluusioidet (ja reaaliat) ovat usein pelkkiä sivuseikkoja, kääntäjän täytyy osata ottaa huomioon, että joillain alluusioilla voi olla merkitystä teoksen kokonaistulkinnan kannalta. Leppihalme (mts. 144) mainitseekin, että poisjätto näyttää suomalaisten kaunokirjallisuuden kääntäjien keskuudessa olevan viimeinen strategiavaihtoehto.

Leppihalmen (1997, 93) mukaan poiston voi tehdä kahdella tavalla. Ensinnäkin itse nimen voi jättää pois, mutta säilyttää alluusion merkityksen tekstissä. Merkityksen voi tuoda esiin käyttämällä esimerkiksi yläkäsitettä kuten seuraavassa esimerkissä on tehty:

ESIMERKKI 4

Mutsi oli niin poikki, et puolivälissä **Tuttuu juttuu** se torkku ja nuokku (NHIP 2000, 51).

Mama war so fertig, dass sie **bei der Verkuppelshow** einnickte – – (OH 2003, 57).

Toinen vaihtoehto on jättää alluusioidet merkityksineen pois käännöksestä:

ESIMERKKI 5

Minun oli hankittava **Etolasta** toinen oksennusämpäri (JHT 2002, 204).

Ich mußte mir einen zweiten Kotzeimer besorgen (ADLEUM 2005, 295).

Kuten ylhäällä olevasta esimerkistä näkyy, käännöksestä on vain jätetty mainitsematta, mistä ämpäri on ostettu ja mainitaan ainoastaan, että toinen ämpäri piti hankkia.

5 NUORTENKIRJALLISUUS, AIKUISTEN KIRJALLISUUS JA KÄÄNTÄMINEN

Aineistoni koostuu kahdesta eri teoksesta, joista toinen edustaa aikuiselle yleisölle kirjoitettua kirjallisuutta ja toinen on nuorille tarkoitettu novellikokoelma. Luvussa 5.1 pohdin, minkälaisia aikuistenkirjallisuudesta eroavia piirteitä nuortenkirjallisuuteen liittyy ja samalla mainitsen luvussa 5.2 nuortenkirjallisuuden ja sen kääntämisen tutkimuksesta.

Katson tarpeelliseksi selittää tutkimukseni yhteydessä nuortenkirjallisuuden erityispiirteistä osoittaakseni, kuinka nuortenkirja eroaa aikuisten kirjasta. Siinä missä aikuisten kirjojen kirjoittamiseen ei juuri ole määritelty sääntöjä, nuortenkirjallisuuden kirjoittamisessa pyritään noudattamaan jonkinlaisia pelisääntöjä. Nuortenkirjailijat esimerkiksi välttävät muodissa olevien tuotemerkkien piilomainontaa. Nuortenkirjallisuuden kääntämistä ei ole tutkittu kovinkaan paljon, mutta hyvä lähtökohta nuortenkirjallisuuden tutkimukseen on pohtia nuortenkirjallisuuden erityispiirteitä, sillä nämä säännöt ja tavat heijastuvat myös siinä, kuinka nuortenkirjallisuutta käännetään.

5.1 NUORTENKIRJALLISUUDEN ERITYISPIIRTEITÄ

Nuortenkirjallisuuden lukijakunta koostuu varhaisnuorista aikuisuuden kynnyksellä seisoviin nuoriin. Tämä ikäjakauma on nuoren kehittymistä ajatellen varsin laaja, ja sen takia Heikkilä-Halttunen (2000, 39) puhuukin erikseen varhaisnuorten- ja nuortenkirjallisuudesta. Toisin kuin aikuisten kirjallisuuden alalla, nuortenkirjallisuudelle on ominaista, että valintoja tekevät muut kuin varsinaiset lukijat itse. Suurin osa nuortenkirjailijoista on aikuisia samoin kuin kaikki kustantajat. Kouluissa opettajat valitsevat oppilailleen luettavia kirjoja ja kotona

vanhemmat vaikuttavat esimerkiksi siihen, minkälaisia kirjoja kotiin ostetaan. Myös kriitikot ja kirjastovirkailijat, jotka osaltaan vaikuttavat ostospäätöksiin tahollaan ovat aikuisia. (Heikkilä-Halttunen 2000, 41.) On myös tutkittu, että suurin osa nuortenkirjallisuuden aikuisista vaikuttajista on naispuolisia (mts. 42–43).

Vielä 1980-luvulla nähtiin, että yksi nuortenkirjallisuuden tärkeimmistä tehtävistä on nuorten kasvattaminen vastuullisiksi aikuisiksi. Toki aikuisten kirjallisuudestakin löytyy esimerkkejä siitä, että lukijoiden mielipiteisiin halutaan vaikuttaa, mutta aikuisten kirjallisuudella tuskin koskaan on ollut näin voimakasta opettavaista päämäärää kuin mitä nuortenkirjallisuudella on perinteisesti ollut. Vasta 1990-luvulla uudet tuulet alkoivat puhaltaa. Käännettyjä nuortenkirjoja tutkinut Mervi Koski (2001, 12) kirjoittaa, että useat nuortenkirjailijat ovat kyllästyneet opettavaiseen sävyyn ja yleensäkin kehityskertomuksiin. Sen sijaan moni haluaa tarjota lukijoilleen elämyksiä, viihdettä, jonka avulla nuori voi rentoutua. Tähän kai pyrkii suuri osa aikuisten kirjallisuudestakin nykyään. Kasvatuksellinen näkökulma ei ole kuitenkaan täysin poistunut. Nuortenkirjojen tarkoitus on yhä valmentaa nuorta kohti aikuisuutta välittämällä yhteiskuntamme moraalikäsitteitä ja sovinnaisuussääntöjä (Heikkilä-Halttunen 2001, 219). Lähestymistapa sen sijaan on muuttunut, sillä lukijalle annetaan enemmän vaihtoehtoja ja samaistumismalleja ja nuoruutta pyritään kuvaamaan kokonaisvaltaisemmin (Heikkilä-Halttunen 2001, 236). Nuorisokirjallisuus onkin Heikkilä-Halttusen (mts. 219) mukaan vuoropuhelua nuorisokulttuurin ja muun yhteiskunnan välillä. Toinen nuortenkirjallisuuden tarkoitus on houkutella nuoret lukemaan ja myöhemmin siirtymään aikuisten kirjallisuuden pariin (mts. 219).

Keskeisiä nuortenkirjojen käsittelemiä teemoja ovat nuoren elinpiiriin kuuluvat asiat. Koulua, ystäviä ja harrastuksia sivutaan usein paljon. Aihepiiriltään harrastuspainotteisista kirjoista hyvä esimerkki ovat esimerkiksi Merja Jalon kirjoittamat ravi- ja ratsastusaiheiset kirjat. Rakkautta ja seksuaalielämän

aloittamistakin käsitellään nuortenkirjoissa paljon. (Heikkilä-Halttunen 2001, 219.) Vaikka seksuaalisuutta käsitellään paljon, seksi pyritään esittämään hienovaraisesti. Tarkoitus on antaa nuorille maltillista parisuhdekasvatusta, jossa rakkaus ja muu elämä yhdistetään kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla. (Mts. 226.)

Itsenäistyminen, kodista ja vanhemmista irrottautuminen on keskeinen teema nuortenkirjoissa. Kuten oikeassakin elämässä, myös nuortenkirjoissa riidellään vanhempien kanssa ja käsitellään vaikeita tilanteita kuten avioeroa (Heikkilä-Halttunen 2001, 228). Myös uusioperhettä ja yksinhuoltajuutta pohditaan monelta kannalta. Tutkimuksessaan Heikkilä-Halttunen (mts. 229) on kuitenkin huomannut, ettei hankalia kotiolosuhteita pidetä ainoana syynä nuorten ongelmiin, vaan asiaa lähestytään useammalta kantilta. Avarakatseisempi suhtautumistapa muuttuviin perheoloihin ja perheensisäisiin ongelmiin lieneekin osoitus nuortenkirjallisuuden irtiotosta moralismista, jolla on pitkä perinne nuortenkirjoissa.

Vaatteet, ulkonäkö, musiikki ja muoti ovat tärkeä asia monelle nuorelle. Useimmat nuoret kuitenkin lienevät herkempiä vaikutuksille ja eivätkä vielä osaa kyseenalaistaa mainontaa. Juuri tästä syystä nuortenkirjoissa vältetään tietoisesti nuorisomuodin ja myös -musiikin kuvausta (Heikkilä-Halttunen 2001, 221). Toisaalta muoti-ilmiöiden välttäminen pitkittää kirjan ajankohtaisuutta. Muotivirtaukset vaihtuvat nopeasti ja eilispäivän suosikkeja kuvaava kirja ei enää kuulosta niin uskottavalta nykypäivän kuvaukselta. Sama koskee sanavalintojakin, sillä muoti-ilmaukset vanhenevat nopeasti. (Mts. 221.) Hyvä esimerkki pitkään suosiossa pysyneistä nuortenkirjoista on L. M. Montgomeryn Anna- ja Runotyttö-sarja, jotka on kirjoitettu 1908–1939.

5.2 NUORTENKIRJALLISUUDEN JA SEN KÄÄNTÄMISEN TUTKIMUS

Nuortenkirjallisuutta ja sen kanonisoitumista tutkinut Päivi Heikkilä-Halttunen (2000, 39) kirjoittaa, että nuortenkirjallisuutta on pitkään pidetty itsenäisenä kirjallisuuden lajina erillään aikuisten kirjallisuudesta, sillä se on yksi harvoista kirjallisuuden osa-alueista, joilla on määritelty kohderyhmänsä. Heikkilä-Halttunen viittaa kuitenkin Carpenterin (1985) ja Shavitin (1986, 1975) tutkimuksiin, jotka ovat osoittaneet, että nuortenkirjallisuus käy vuoropuhelua aikuisten kirjallisuuden kanssa ja siksi se tulisi nähdä luonnollisena osana muuta kirjallisuutta. Heikkilä-Halttunen myös jatkaa, että tämän takia nuortenkirjallisuutta myös voi ja pitääkin tutkia samoilla menetelmillä kuin aikuisten kirjallisuutta. (Heikkilä-Halttunen 2000, 39.) Omassa tutkimuksessani tämä Heikkilä-Halttusen teesi toteutuu, sillä analysoin nuortenkirjaa ja aikuisten romaania rinnakkain.

Nuortenkirjallisuutta on tutkittu melko paljon ja uudempaa teoriakirjallisuutta löytyy hyvin. Vanhempiin, 1970–1980-luvuilla tehtyihin nuortenkirjallisuuden tutkimuksiin en ole kiinnittänyt juuri huomiota, sillä tuohon aikaan kirjoitettu nuortenkirjallisuus nähdään nykyään hieman ongelmallisena opettavaisen sävynsä takia (ks. esim. Heikkilä-Halttunen 2001, 236). Toisin kuin lastenkirjallisuuden kääntämistä, nuortenkirjallisuuden kääntämistä on tutkittu hyvin vähän.

Nuortenkirjallisuutta käännetään suomeen paljon etenkin englannista. Kirjallisuustieteen piireissä suuntaus näyttäneekin pikemminkin olevan kotimaisten kirjailijoiden houkuttelemisen kirjoittamaan nuorille kuin huoli siitä, että käännöskirjallisuutta olisi liian vähän tarjolla. Keskustelua keskeisten nuortenklassikkojen käänösvajeesta vaikutti olleen ainakin 1970-luvun Ruotsissa (esim. Klingberg 1977). Nykyään löytyy useampiakin erilaisia hakuteoksia, jotka esittelevät ja analysoivat sekä kotimaisia että ulkomaisia nuortenkirjailijoita ja heidän

keskeisiä teoksiaan. Kääntämisestä näissä teoksissa ei mainita sanallakaan. Ymmärtääkseni kirjallisuustieteellisemmässäkin tutkimuksessa ei ole tutkittu nuortenkirjallisuuden kääntämistä juurikaan.

Nuortenkirjallisuutta ei ole juuri tutkittu käännöstieteellisestä näkökulmasta mutta kuin tapauskohtaisesti. Tällainen tapaustutkimus on oma työnikin yrittäessään selvittää, eroavatko kulttuurisidonnaisuuksien käännösvastineet nuortenkirjan ja aikuisten kirjan välillä suuresti. Joissakin lastenkirjallisuuden kääntämistä käsittelevissä tutkimuksissa tosin aihetta sivutaan, mutta nuortenkirjallisuus näyttää jäävän näissä tutkimuksissa lapsipuolen asemaan.

6 AINEISTO

Tässä luvussa esittelen kirjailija Kari Hotakaisen ja kääntäjä Stefan Mosterin. Henkilökuvien jälkeen kerron lyhyesti, mistä Juoksuhaudantiessä ja Näytän hyvältä ilman paitaa -kokoelmassa on kyse ennen kuin syvennyn seuraavassa luvussa aineistossani esiintyneisiin erisnimiällisyyksiin ja niiden käännöksiin.

6.1 KARI HOTAKAINEN – KIRJALLISUUDEN MONITOIMIMIES

Vuonna 1957 Porissa syntynyt Kari Hotakainen työskenteli pitkään toimittajana ennen ryhtymistään vapaaksi kirjailijaksi. Kirjoittamista hän on kuvannut jo vuonna 1983 novellissaan *Tarinan anatomia* ja kolme esimerkkiä seuraavasti:

Tarinassa täytyy olla juoni. Sen ei tarvitse olla kovin looginen, poukkoilujakin sallitaan, mutta juoneton tarina ei kestä maailmaa. Toinen tärkeä on tarinan henkilöt, niitä täytyy olla ainakin yksi, mieluummin ei minä-muodossa. Mutta koska hyvä tarina on harvoin looginen, henkilöitä voi olla useita. Kuljeta tärkeitä henkilöitä ihan loppuun asti. Ei kuulosta hyvältä, jos maukkaat henkilöt uupuvat kesken matkan ja unohtuvat. Kolmas tärkeä... (mies sytytti nortin väärästä päästä)... niin, kolmas tärkeä on uskottavat valheet. Ne ovat vaikeita ja vaativat elämäkokemusta, mutta ilman valheita tarinalla ei ole tulevaisuutta. Aivan kiinteästi tähän valhekohtaan liittyy tarinankertojan uskottavuus, itseluottamus. Tarinankertojan täytyy vakuuttaa lukijansa täydellisesti eli tarina ei kestä sellaista epäilevää keskeytystä "että olisikohan tuo noin" tai "puhuukohan tuo ihan paskaa" (Hotakainen 1983, 191–192).

Parisenkymmentä vuotta myöhemmin, *Näytän hyvältä ilman paitaa*

-kokoelmassa, Hotakainen palaa asiaan kommentoiden nuortenkirjallisuutta ja -kirjailijoita sangen humoristisesti:

Uskottavuus on kaiken perusta. Kirjan pitää kertoa asiat just niinku ne on, ei niinkun niitten pitäs olla. Tän takia melkein kaikki nuorille tarkoitettut tarinat on niin löysiä. [---] Äikänmaikka kelkkoo aina tunneilla niitä kirjailijoita, yleensä ne on vaan

nenänkaivelijoita, jotka leikkii vaatimatonta, ne pyytää koko ajan anteeksi sitä et ne on olemassa ja aina ne jaksaa kertoa, ettei tää nuortenkirjallisuus oikein myy, mut kuitenkin ne ylentää itsensä jotenkin kaiken yläpuolelle. Ja ne on karseesti pukeutuneita. Äijillä aina samat farkut toissapäivän mallii ja paidat ysiysi ilman silytystä (Hotakainen 2000, 6).

Kirjallisen uransa Hotakainen aloitti runoilijana kokoelmalla *Harmittavat takaiskut* (1982). Hotakaiselle tyypillinen kirjoitustyyli näkyy jo varhaistuotannossa, Pekka Tarkan (2000, 51) mukaan hänen 1980-luvun runoissaan näkyy jo venkoileva lyyriisyys lukuisine sanaleikkeineen. Runoista Hotakainen vaihtoi proosaan teoksellaan *Lastenkirja* (1990), joka Koskelan (2003, 78) mukaan nimestään huolimatta soveltunee paremmin aikuiselle lukijakunnalle surrealistisen kerrontansa takia. Samalla linjalla jatkaa niin ikään lastenkirjaksi määritelty *Ritva* (1997). Runojen ja romaanien ohella Hotakainen on kirjoittanut myös lastennäytelmiä, kuunnelmia ja kolumneja sekä käsikirjoittanut televisiosarjan. Näytelmästään *Punahukka* Hotakainen sai vuonna 2006 pohjoismaisen näytelmäkirjailijapalkinnon.

Suurimman suosionsa Hotakainen on toistaiseksi saanut romaaneillaan. Vuonna 1997 Hotakainen sai Finlandia-ehdokkuuden romaanillaan *Klassikko*, joka sisältää omaelämäkerrallisia aineksia. Tuona vuonna palkinnon sai Antti Tuuri, mutta vuonna 2002 Hotakainen oli jälleen ehdolla ja tällä kertaa voitto tuli romaanilla *Juoksuhaudantie*. Palkitun kirjan valinnut Lasse Pöysti (WSOY 2004) kommentoi ratkaisuaan vedoten Hotakaisen niukkaankin ilmaisutyyliin: *”Vanhana possessiivisuffiksin vihaajana pidän selkeästä tekstistä. En siis valinnut kirjaa vain siksi, että siinä puhutaan omakotitaloista ja minullakin on sellainen. Se olisi panettelua.”* Finlandia-palkinnon ohella Hotakainen on saanut lukuisia muita arvostettuja kirjallisuuspalkintoja. *Juoksuhaudantiestä* Hotakainen sai myös Pohjoismaisten neuvoston kirjallisuuspalkinnon vuonna 2004 (Hollsten 2006).

6.2 SAKSANTAJA STEFAN MOSTER

Vuonna 1964 Münchenissä syntynyttä Stefan Mosteria voidaan sanoa uranuurtavaksi vaikuttajaksi suomalaisten ja saksalaisten kirjallisuuspiirien välillä. Mosterin mukaan (2001, 5) Saksassa ilmestyy vuosittain 8 000 käännöstä. Näiden 8 000 käännöksen joukossa suomalaiset hengentuotteet ovat pieni ryhmä. Mosterin mukaan suhtautuminen suomalaisiin teoksiin on viime vuosina muuttunut huomattavasti:

Kun astuin kustannustoimittajan huoneeseen, vastaanotto saattoi olla hyvin epäluuloinen, sellainen jonka saavat normaalisti vain pornokauppiat. Onneksi tilanne on muuttunut. Periaatteellisen torjuva asenne suomalaisia kirjoja kohtaan on vaihtunut perustavanlaatuisen, erittäin varovaisentuntuiseen avoimuuteen (Moster 2001, 6).

Suomessa Mosterin laaja käännöstyö on saanut tunnustusta. Vuonna 2001 Opetusministeriö myönsi Mosterille valtion ulkomaisen kääntäjäpalkinnon (FILI 2006). Palkinto myönnettiin Mosterille, koska hän on kääntänyt suomalaista kirjallisuutta sangen monipuolisesti. Hänen käännöstöihinsä sisältyy runoutta, proosaa, dekkareita, nuortenkirjoja, draamaa ja jopa kirjallisuustieteellisiä tekstejä. Hotakaisen ohella Moster on kääntänyt muun muassa Mirkka Rekolaa, Rosa Liksomia ja Eeva-Liisa Manneria. Erityistä kiitosta hänelle annettiin nimenomaan toimivien yhteistyösuhteiden luomisesta useampiin saksalaiskustantamoihin. Moster kirjoittaa säännöllisesti suomalaisesta kirjallisuudesta saksalaisiin kirjallisuuslehtiin ja luennoi yliopistoissa ja erilaisissa kirjallisuustapahtumissa. (FILI 2006.)

Vastaavanlaisesti Moster on myös tutustuttanut suomalaisia saksalaiseen kirjallisuuteen. Vuoden 2005 ilmestyi Mosterin toimittama kokoelma Puiden Lohtu (WSOY), johon on koottu saksalaista runoutta vuosilta 1946–2000 (Niemi-Pynttäri 2005). Mosterin aktiivisuudesta ja vaikutusvallasta suomalaisissa kirjallisuuspiireissä

kertoo esimerkiksi se, että vuonna 2006 hän oli Finlandia-palkintolautakunnan puheenjohtajana.

6.3 JUOKSUHAUDANTIE JA NÄYTÄN HYVÄLTÄ ILMAN PAITAA ESIMERKKEINÄ HOTAKAISEN TUOTANNOSTA

Hotakaisen tuotannosta päätin tutkia juuri näitä teoksia siksi, että ne on kirjoitettu täysin eri lukijakunnille ja ne on molemmat käännetty saksaksi. Näytän hyvältä ilman paitaa -novellikokoelma on Hotakaisen tuotannosta uudempi nuortenkirja. Juoksuhaudantien valintaan taas vaikutti se, että kirja on saanut niin paljon tunnustusta sekä suomalaisessa että pohjoismaisessa mittakaavassa.

Juoksuhaudantie kertoo suomalaisesta unelmasta, omakotitalosta keskellä kaupungin sykettä. Kirjan päähenkilö on varastotyömies Matti Virtanen, joka on omien sanojensa mukaan kotirintamamies. Mies, joka huolehtii kotitöistä samalla kun perheen äiti Helena saa keskittyä uraansa.

Kotirintamamies hoitaa kotityöt ja ymmärtää naista. Liittomme aika tein kaiken sen, mikä isiltämme oli jäänyt tekemättä. Pesin pyykit, laitoin ruoat, siivosin asunnon, annoin hänelle omaa aikaa ja pidin meidän puolta yhteiskuntaa vastaan. Kuuntelin tuntikausia hänen työhuoliaan, tunne-elämän ailahduksia ja toiveita hellyyden monipuolisemmista osoituksista. Panin täytöntöön laajamittaisia operaatioita hänen vapauttamiseksi lieden äärestä. Olin herkeämättä muonavalmiudessa, kun hän palasi uupuneena kotiin (Hotakainen 2002, 16).

Matin ja Helenan liitto tosin ei ole niin hyvällä tolalla kuin Matti luulee. Vaimo aloittaa riidan, jonka seurauksena Matti lyö ja Helena muuttaa Sini-tyttären kanssa pois. Matti haluaa saada perheensä takaisin keinolla millä hyvänsä toteuttamalla vaimonsa unelman rintamamiestalosta.

Sitten näin punaista. Se seiso i pihan perällä, vanha puutalo. En tiedä, mikä minuun meni, mutta sillä hetkellä kaikki lokshti peruuttamattomasti paikalleen. Tai paikoiltaan (Hotakainen 2002, 13).

Talosta tulee Matille paha pakkomielle, jonka eteen hän tekee aivan kaikkensa. Kuten arvata saattaa, loppu ei ole onnellinen ja matkan varrella kärsii moni muukin kuin Matti.

Hän sen talon halusi. Minä halusin heidät. Talon avulla se ehkä onnistuisi. Aloitin valmistelut (mts. 15).

Juoksuhaudantie on tarina peräänantamattomuudesta, yksinäisyyden pelosta ja unelmasta, joka muuttuu pakkomielteeksi. Letkeän ja humoristisen kielen alla kirjan perussävy ei kuitenkaan ole hauska, vaan lähinnä tragikoominen. Kotimaista kirjallisuutta tutkinut Markku Soikkeli (2002) kirjoittaa, että "Hotakainen on niitä iloisimman surun kirjailijoita, joiden huumorille ei tarvitse nauraa, kun se koskettaa". Sukupuoliroolit Hotakainen on kääntänyt Juoksuhaudantiessä ympäri. Soikkeli (emt.) näkee tämän satiirina feminismiä ja emansipatorista kirjallisuutta kohtaan. Juoksuhaudantiessä kun kodin edestä uhrautuu mies eikä perinteisesti nainen, mitä Soikkeli pitää luovana ratkaisuna.

Näytän hyvältä ilman paitaa -kirjassa Hotakainen osoittaa monipuolisen lahjakkuutensa, sillä nuorille suunnattu lyhytproosa on melko uusi tulokas kirjallisella kentällä (Kuivasjärvi 2001, 238). Näytän hyvältä ilman paitaa -kokoelman novellit eivät kuitenkaan ole toisistaan erillisiä, vaan niiden kertoja pysyy samana, siitä huolimatta, että kertojan nimi vaihtuu tarinasta toiseen. Kirjan pääteema on kuilu nuorten ja aikuisten välillä. Nuoret ja aikuiset eivät tunnu kirjassa löytävän yhteistä kieltä ja eivät siksi ymmärrä toisiaan:

Faija kysy: » Mitä te aiotte siellä Laten mökillä duunata? »

(Vastaus entisessä elämässä: » Vittuuks se sua liikuttaa? »)

Nyt: » Aiomme juoda hieman keskiolutta, kuunnella sydämen rytmihäiriöistä vaikutteensa saanutta teknomusiikkia ja kenties paritella samanikäisten ja samanmielisten tyttöjen kanssa. »

Faija oli ihan että mikä taajuus (Hotakainen 2000, 71).

Nuoret vaikuttavat suhtautuvan aikuisiin hienoisella halveksunnalla kieltäytyen ajattelemasta asioita heidän kantiltaan, kun taas aikuisten puheenvuoroista paistaa suoranaanainen pelko nuoruutta kohtaan. Lehtori Karl Grännin (2001, 51) mukaan rajun nuorisokiehisen tekstin alla piilee ironia. Kirja on ankaraa kritiikkiä nuorten pinnallisuudesta ja aikuisten pysähtyneisyydestä. Gränn (mts. 51) ei missään nimessä kutsuisi teoksen tekstiä nuorten myötäilyksi ja heidän hyväksyntänsä kosiskeluksi, vaan hauskojen kielikuvien ja karun kielen alla piilee monitasoinen tulkinta. Kuivasjärvi (2001, 247) taas on kirjoittanut, että vaikka kirjan henkilöiden arki on julmaa, Hotakainen ei anna lukijalleen aikaa pysähtyä siihen.

7 ERISNIMIALLUUSIOT JA NIIDEN KÄÄNTÄMINEN TUTKIMUSAINEISTOSSA

Hotakaisen kirjoitustyyliin lienee ominaista kulttuurisidonnaisten aineiden runsas käyttö. Hänen kirjoissaan henkilöt eivät kahvittele huoltoasemalla, vaan nimenomaan Teboililla. Hotakainen toistaa näitä *teboileja* ja *alepoita* sangen tiuhaan, ja mitä olen lukenut hänen muuta tuotantoaan, samat alluusiot toistuvat muissakin Hotakaisen kirjoissa. Tutkimusaineistossani esiintyy hyvin paljon erisnimialluusiota, jotka viittaavat julkisuuden henkilöihin, televisio-ohjelmiin, aikakauslehtiin, erilaisiin yrityksiin ja tuotteisiin.

Mainitut henkilöt edustavat monenlaisia eri aloja, mukaan mahtuu muun muassa urheilijoita (Harri Kirvesniemi), näyttelijöitä (Esko Salminen), muusikoita (Junnu Vainio) ja jopa yksi rikollinenkin (Jammu Siltavuori). Hotakaisen mainitsemat televisio-ohjelmat näyttävät olevan hyvin tunnettuja ja suuren yleisön kerääviä kuten Karpolla on asiaa ja Kymmenen uutiset. Suurin osa mainituista lehdistä taas on naisille suunnattuja aikakausjulkaisuja kuten Kauneus ja Terveys. Tuotenimistä mainitaan esimerkiksi Burana, Tolu ja Koskenkorva. Näytän hyvältä ilman paitaa - kokoelmassa Hotakainen on käyttänyt hyvin paljon muunnettuja alluusioita. Esimerkiksi suosituksen draamasarjan Salatut elämät Hotakainen on vääntänyt muotoon Pilatut emännät.

Suomalainen kirjallisuustieteilijä Anna Hollsten (2006) toteaa, että Hotakainen kuvaa kielellisillä kliseillä omaa aikaansa. Juoksuhaudantiessä alluusioilla on monia tehtäviä. Usein toistuvat alluusiot sekä luonnehtivat kirjan päähenkilöä että korostavat hänelle syntyvää pakkomiellettä rintamamiestalosta ja perheen

uudelleenyhdistämisestä. Huumorin kannalta alluusiot voidaan toisaalta nähdä monissa kohdissa huvittavina yksityiskohtina. Toisaalta taas koko romaani voidaan nähdä mustanpuhuvana parodiana suomalaisesta unelmasta, rauhaisasta omakotitalosta heti Eduskuntatalon takana. Stereotyyppioissa lähdetään liikkeelle siitä, että teoksen päähenkilön nimi on Matti Virtanen, joka on yksi yleisimmistä nimistä Suomessa.

Näytän hyvältä ilman paitaa -nuortenromaanissa alluusioiden päätehtävä vaikuttaa olevan henkilöiden välisten suhteiden osoittaminen. Kirjassa on selvästi kaksi ryhmää – nuoriso ja heidän vanhempansa –, joiden välisiä eroja ja suhteita tuodaan esiin alluusioiden avulla. Samalla näitä kahta ryhmää myös luonnehditaan suorastaan stereotyyppisesti: vanhemmat katselevat Tuttua juttua ja tanssahtelevat Istu Hiltusen tahdissa, kun taas nuoriso vetelehtii Stockmannin nurkilla. Monissa kohdissa stereotyyppisten luonnehdintojen voidaan katsoa olevan myös humoristisia.

Seuraavissa luvuissa käyn läpi aineistoa selvittäen, kuinka alluusioita on käännetty Juoksuhaudantiessä ja Näytän hyvältä ilman paitaa -kokoelmassa, jonka olen lyhentänyt NHIP:ksi välttyäkseni toistamaan kirjan pitkää ja hankalasti taipuvaa nimeä kokonaisuudessaan. Kaikki aineistossani mainitut alluusiot löytyvät Liitteistä taulukoituna.

7.1 MINIMIMUUTOKSELLA KÄÄNNETYT ERISNIMIALLUUSIOT

Leppihalmeen (1997, 90) mukaan minimimuutos on yleisemmin käytetty käännösstrategia. Juoksuhaudan saksannoksessa tämä lausuma toteutuu, sillä tässä käännöksessä erisnimialluusioista jopa 48 prosenttia on käännetty minimimuutoksella. Jos tähän lukuun lisätään vielä ne 22 prosenttia alluusioista,

jotka on käännetty minimimuutoksella, mutta joihin on lisätty pieni selitys, saadaan minimimuutoksen osuudeksi kokonaiset 70 prosenttia. NHIP:ssä taas tämä strategia ei suinkaan ole käytetyin, sillä minimimuutoksella on käännetty vain 14 prosenttia (12 tapausta) teoksessa esiintyneistä erisnimialluusioista. Selitys taas oli lisätty 7 prosenttiin (6 tapausta) erisnimialluusioista, joten minimimuutosstrategian kokonaisosuus NHIP:ssä on 21 prosenttia.

7.1.1 SUORA LAINA

Edellisessä kappaleessa todettiin, että toisessa aineistooni kuuluvassa kirjassa minimimuutos on ollut ylivoimaisesti useimmiten käytetty käännöstrategia. Miksi minimimuutosstrategiaa on käytetty aineistossani näinkin monessa kohdassa, kun oletus on, ettei käännöksen kohderyhmä tunne Suomea kovin yksityiskohtaisesti? Aineistossani näkyy kaksi selvää syytä tämän strategian valintaan: joko alluusio on tunnettu kansainvälisestikin tai sitten sen merkityksen voi helposti päätellä asia- tai lauseyhteydestä. Tällaisia kansainvälisestikin tunnettuja erisnimialluusioita aineistossani ovat *Mika Häkkinen*, *Jean Sibelius*, *Nokia* ja *Muumit*, jotka eivät Mosterin mielestä tarvitse selityksiä. Näiden kolmen esimerkin ohella aineistostani löytyi runsaasti esimerkkejä siitä, kuinka alluusion merkitys selviää tekstistä. Monessa kohdassa Hotakaisen teksti tarjoaa jo suomalaislukijallekin selvän vihjeen siitä, mistä on kyse:

ESIMERKKI 6

[- -] noin 60-vuotias pariskunta, joivat bostonkakkukahvit takapihalla, eivät puhuneet toisilleen, vaimon nokan alla **Gloria-lehti**, miehellä lasittunut katse (JHT 2002, 74).

Hotakaiselle nämä selitykset alluusioiden perässä vaikuttavat olevan melko tavallisia. *Gloria* ei ole ainoa lehti, jonka Hotakainen on selittänyt tekstiinsä. Myös *Kauneus ja terveys* on esitetty samalla tavalla samoin kuin vähemmän tunnettu *Kansa*

taisteli. Moster on noudattanut käännöksissään samaa mallia kuin Hotakainen alun perin puhuen aikakauslehti *Gloriasta*:

[- -] ein etwa sechzigjähriges Paar, es trinkt im Garten Kaffee und ißt Bostonkuchen, sie reden nicht miteinander, die Frau hat **die Zeitschrift Gloria** vor der Nase, der Mann hat einen glasigen Blick (ADLEUM 2005, 73).

Kaikki minimuutoksella käännetyt erisnimialluusiot eivät kuitenkaan sisällä näin selvää selitystä, vaan merkityksen voi ymmärtää tekstiyhteydestä:

ESIMERKKI 7

Jusa rakastui Janitaan, jolla oli murojen lisäksi paha toosakierre. Se oli lähtenyt Kymppin uutisista. Janita oli jäänyt kiinni **Urpo Martikaisen** vetämiin uutisiin samaan aikaan kun hänen vanhempansa olivat eronneet (NHIP 2000, 20–21).

Kontekstista on helppo ymmärtää, että *Urpo Martikainen* on uutisankkuri. Tästä syystä Moster ei ole joutunut pahemmin muokkaamaan käännöstä:

Jusa verliebte sich in Janita, die neben den Knusperflocken noch in einem schlimmen Glotzensog steckte. Mit der Tagesschau hatte es angefangen. Janita war von den Nachrichten mit **Urpo Martikainen** abhängig geworden, als sich ihre Eltern scheiden ließen. (OH 2003, 24.)

Muutamaa Nokian tapaista rajat ylittävää erisnimialluusiota lukuun ottamatta minimimuutosstrategialla käännettyjen tapausten merkitys käy aineistossani selville joko lauseyhteydestä tai jo Hotakaisen lisäämästä selventävästä attribuutista kaikkien muiden paitsi yhden erisnimialluusion kohdalla. NHIP:n tarina Koukku kertoo edellisessäkin esimerkissä mainitusta Jusasta, joka kaupittelee laittomasti kahvia, jäätelöä ja irtokarkkeja niille kurjille, jotka ovat tulleet riippuvaisiksi näistä

nautintoaineista. Hänen asiakkaisiinsa kuuluvat myös *Perts* ja *Kilu*, jotka mainitaan tarinassa kaksi kertaa ohimennen.

ESIMERKKI 8

Jusa lohdutti itseään hampurilaisella ja kokiksella ja lähti ala-asteen pihalle karkkitalkoisiin. **Perts** ja **Kilu** ostivat puoli kiloa ja hävisivät metsikköön. Puoli kolmelta heidät löydettiin jumppasalista. Nassikat hourailivat sokerihumalassa ja höpertelivät Jusan nimen rehtorille. (NHIP 2000, 17–18.)

Moster on kääntänyt nimet suoraan, jolloin käännöksen saksalaislukija oletettavasti ei osaa aavistaa, että nämä nimet voisivat edustaa jotain muutakin kuin sivuhenkilöitä muiden joukossa.

Jusa tröstete sich mit einem Hamburger und einer Cola und ging auf den Pausenhof der Grundschule, um süßigkeitstechnische Nachbarschaftshilfe zu leisten. **Perts** und **Kilu** kauften sich ein Pfund und verschwanden im Wald. Um halb drei fand man sie in der Turnhalle. Dort halluzinierten die Bälger im Zuckerrausch und plapperten vor dem Rektor lallend Jusas Namen aus. (OH 2003, 20.)

Perts ja *Kilu* eivät kuitenkaan ole pelkkiä sivuhenkilöitä, vaan keino tuoda tekstiin voimakasta ironiaa. Heidän mainitsemisensa on intertekstuaalinen viittaus Väinö Riikkilän kirjoittamaan *Perts* ja *Kilu* -kirjasarjaan, jossa kirjan päähenkilöt ratkaisevat näppärästi rikoksen ja saattavat vankilaan rikolliskoplan, joka salakuljettaa kahvia ja tupakkaa. Riikkilän *Perts* ja *Kilu* ovat reippaita ja rehellisiä poikia. Hotakaisen tarinassa taas *Perts* ja *Kilu* seikkailevat lain toisella puolen ostaen trokarilta karkkia ja sekoillen sokerihumalassaan pitkin ala-astetta.

Perts ja *Kilu* mainitaan myös tarinassa *Etelä-Suomen etä-isät* värikuvina:

ESIMERKKI 9

Kalella Pirillä, Jartsalla, **Pertsalla ja Kilulla**, itse asiassa melkein kaikilla mun tutuilla on sellanen. Ne on aika hyväkuntoisia, vaikka kaikki sallitut lisäaineet näkyvät niitten naamioilta. Me ollaan totuttu niihin. Voi olla, ettei me enää osattais olla ilman niitä. Nuori tottuu. (NHIP 2000, 49.)

Saksannoksessa nimet on lueteltu samaan tapaan enempiä selittelemättä:

Kalle, Piri, Jartsa, **Perts und Kilu**, eigentlich fast alle meine Freunde haben einen. Unsere Väter sind einigermaßen gut in Form, obwohl man ihnen sämtliche erlaubten Zusatzstoffe am Gesicht ansieht. Wir sind das gewöhnt. Kann sein, dass wir gar nicht mehr ohne sie auskommen würden. Die Jugend gewöhnt sich schnell. (OH 2003, 54.)

Tässä kohdassa Hotakaisen tarkoitus lienee tuoda Perts ja Kilu nykyaikaan jälleen hieman satiirisessa valossa. Kun 40–50-luvulle sijoittuvat romaaninhenkilöt olivat eheiden työläisperheiden jälkikasvua, NHIP:ssä he ovat kymmenien tuhansien muiden nykysuomalaisen tavoin avioerolapsia.

Pertsan ja Kilun lisäksi haluan nostaa esiin vielä muutaman erisnimialluusion, jotka on käännetty minimimuutosstrategialla. Tarinassa Mitä meidän pitäis tehdä ton Mikan suhteen pohditaan Mika-nimisen nuorisohuligaanin edesottamuksia ja mainitaan samalla eräs helsinkiläinen rengasliike:

ESIMERKKI 10

Se puhko maikkojen autoista kumit ja vihjas seuraavana päivänä niille stadin halvimman rengasliikkeen (**Matin Rengas**) (NHIP 2000, 101).

Vaikka kyseessä on aivan oikea suomalaisyritys ja nimen edellä mainitaan, että kyse on nimenomaan rengasliikkeestä, Moster on kääntänyt nimenkin:

Da hat er den Lehrern die Reifen am Auto zerstoehen und ihnen am naechsten Tag einen Hinweis auf das billigste Reifengeschaeft der Stadt (**Mattis Reifen**) gegeben (OH 2003, 111).

Kuten edellä mainitsin aineistossani vain yksi erisnimialluusio, jonka merkitys ei todennäköisesti aukene joko yleistiedon tai kontekstin kautta saksalaislukijalle. Tämä alluusio on esimerkeissä 8 ja 9 mainittu *Pertsu* ja *Kilu*. Minimimuutosstrategialla käännytyistä erisnimialluusioista suurimmassa osassa esimerkeistä on kyse siitä, että pelkkä erisnimi on siirretty käännykseen sellaisenaan. Aineistossani 40 tapauksessa 56:sta pelkkä erisnimi oli siirretty käännykseen. Kuudessa tapauksessa 56:stä erisnimi sisälsi yleisnimen, jolloin erisnimi on jätetty käännykseen sellaisenaan ja yleisnimi on käännetty vastaavalla saksankielisellä sanalla. Esimerkiksi Hartwall Areena on käännetty *Hartwall Arenaksi*. Yhdessä tapauksessa näistä kuudesta erisnimi on täydellistetty käännyksessä: lähdetekstin *maripaita* kuuluu käännyksessä *Marimekko-Shirt*. Mielenkiintoista on myös, kuinka *Seinäjoen Tangomarkkinoista* on käännyksessä pudonnut pois Seinäjoki, joka on osa erisnimeä. Viidessä tapauksessa 56:stä jo lähdetekstissä on erisnimen edellä selittävä yleisnimi. Esimerkiksi lähdetekstin *kenraali Adolf Ehrnrooth* on käännetty *General Adolf Ehrnroothiksi*. Yhdessä esimerkissä tosin yleisnimi on pudotettu pois. *Kauneus ja Terveys* -lehti on käännetty pelkäksi *Schön und Gesundiksi*, tosin tämä erisnimi on kursivoitu. Viidessä tapauksessa 56:stä erisnimi on ollut käännyttävissä. Esimerkiksi *Kymmenen uutiset* on käännetty sanasta sanaan *Zehn-Uhr-Nachrichten*.

7.1.2 SELITYS LISÄTTY ALLUUSION YHTEYTEEN

Kuten luvussa 7.1 jo todettiin, Juoksuhaudantiessä selitys oli lisätty 22 prosenttiin (21 tapausta) erisnimialluusioista ja NHIP:ssä 7 prosenttiin (6 tapausta). Kaikki Mosterin tekemät lisäykset ovat tekstinsisäisiä. Ala- tai loppuviitteitä ei siis kummastakaan käännyksestä löydy. Useimmissa tapauksissa alluusio on saatu selitettyä lisäämällä

vain yksi merkitystä avaava sana. Seuraavassa esimerkissä tapahtumavyöhyttä tutkiva poliisi pohtii, mitä mieltä herra Rehunen on naapuristaan Matti Virtasesta:

ESIMERKKI 11

Kaiken takana on kuulemma alakerran tupakoitsija, joka on, jos Rehuseen on uskomista, **Jammu Siltavuoresta** seuraava (JHT 2002, 268).

Jammu Siltavuoren Moster on selittänyt näppärän yksinkertaisesti yhdellä yhdyssanalla luonnehtien Siltavuorta 'tytöntappajaksi'.

Hinter allem steckt angeblich der Raucher aus dem Stockwerk unter ihm, der, falls man Rehunen glauben darf, so eine Art Nachfolger vom Mädchenmörder **Jammu Siltavuori** ist (ADLEUM 2005, 272).

Attribuutin lisääminen ei toki aina tarkoita sitä, että selitys auttaisi käännöksen lukijaa ymmärtämään, mistä on kyse. Kirjan päähenkilöt Matti ja Helena muistelevat usein ajatuksissaan Ruisrockia vuonna 1979, jolloin heidän tiensä kohtasivat ensimmäistä kertaa. Samassa yhteydessä mainitaan ohimennen Isokynä Lindholm:

ESIMERKKI 12

Muistan hämärästi kun se **Isokynä Lindholmin** kaljuuntuva veli kuulutti lavalle Parkerin, Matin ykkösnyrkin (JHT 2002, 197).

Moster on lisännyt käännökseen Lindholmin etunimen, joka ei riittäne kertomaan mitään siitä, kuka kyseinen Isokynä on:

Ich erinnere mich dunkel, wie der glatzköpfige Bruder von **Dave „Der große Stift“ Lindholm** auf der Bühne Parker ansagte, Mattis Top-Scorer (ADLEUM 2005, 202).

Auttavan selityksen voi tuoda tekstiin myös lauserakennetta muokkaamalla. Juoksuhaudantiessa mainitaan lausuntataiteilijat Yrjö Jyrinkoski ja Ella Eronen

ESIMERKKI 13

Sitten se alkoi puhua sillä runouden kielellä. Muistin lapsuudesta **Yrjö Jyrinkosken ja Ella Erosen**, mutta tämä oli jotain aivan muuta, he sentään pysyivät teemassa, tämä keskittyi muunnelmiin. (JHT 2002, 270.)

Käännöksessä lauserakennetta on muutettu niin, että kertoja on lapsuudessaan kuunnellut levyjä, joilla Jyrinkoski ja Eronen lausuiivat runoja. Näin Jyrinkosken ja Erosen ala tulee selville paremmin.

Dann fing er an in dieser dichterischen Sprache zu sprechen. In meiner Kindheit hatte ich Schallplatten gehört, auf denen **Yrjö Jyrinkoski und Ella Eronen** Gedichte rezitierten. (ADLEUM 2005, 274.)

Juoksuhaudantien käännöksessä on kahden alluusion kohdalla autettu tulkintaa asettamalla henkilö tai ilmiö aikajanelle. Seuraavassa esimerkissä kuvataan Kerttua, joka asuu yhdessä Matti Virtasen himoitsemassa rintamamiestalossa.

ESIMERKKI 14

Kerttu pani kätensä niin, että näytti touhukkaan vihaiselta. **Siiri Angerkoskelta**. (JHT 2002, 220.)

Saksalaislukijan mieleen ei todennäköisesti nouse Siiri Angerkosken nimen mainitsemisesta kuvaa topakasta Justiinasta Pekka ja Pätkä -elokuvissa, mutta käännös tarjoaa heille ainakin jonkinlaista vihjettä siitä, kuinka ja milloin Angerkoski on vaikuttanut.

Kerttu hielt die Hände so, daß sie aktiv wütend aussah. Wie **Siiri Angerkoski** in den Filmen aus den fünfziger Jahren. (ADLEUM 2005, 224.)

Juoksuhaudantiessä mainitaan ohimennen runoilija *Ilmari Pimiä*. Matti lukee omakotitaloasumista ylistävää artikkelia, jonka on kirjoittanut psykologi Lauri Mäkinen. Pian Pimiän nimen jälkeen mainitaan Tulenkantajat-ryhmä, johon runoilija kuului. Tulenkantajien yhteyteen on lisätty aika, jolloin kyseinen ryhmä toimi vilkkaimmillaan.

ESIMERKKI 15

Mäkinen kertoi usein saunan jälkeen kieriskelevänsä alasti nurmikolla haltioituneessa mielentilassa kuin **Ilmari Pimiä**, joka kuului **Tulenkantajat-nimiseen ryhmään** (JHT 2002, 59).

Nach der Sauna wälze er sich nun oft nackt im Grass und zwar ausgelassen, wie weiland der Dichter Ilmari Pimiä, der in den zwanziger Jahren **zur Gruppe der „Feuerträger“** gehört habe (ADLEUM 2005, 61).

Käännös antaa toki enemmän vinkkiä sekä Pimiän alasta että ajasta. Samalla kuitenkin yksi Hotakaisen huumorinmurusista menee sivu suun. Seuraavasta lauseesta nimittäin selviää, ettei Matti itse tiedä, mistä Pimiässä tai Tulenkantajissa on kyse:

En löytänyt asumista ja taloa käsittelevistä hakuteoksista kyseistä Pimiää ja hänen ryhmäänsä, mutta ilmeisesti Pimiä oli tunnettu kirvesmies tai arkkitehti, joka tällä tavoin oli juhlinut talon valmistumista (JHT 2002, 60).

Tulenkantajien voidaan katsoa kuuluvan suomalaiseen yleistietoon, mutta Matin ajatuksiinhan ei muuta mahdu kuin omakotitaloja.

Huumoria löytyy myös erisnimiälluusiosta, joka mainitaan myös esimerkissä 10 mainitussa tarinassa Mitä meidän pitäisi tehdä ton Mikan suhteen. Pohdittuaan ensin Mikan edesottamuksia, kertoja pohtii, kuinka Mika saataisiin takaisin kaidalle tielle.

ESIMERKKI 16

Hoidetaan sinne pari **Viikinki Halmeen sydänystävää**, jotka mielellään ottavat saunahiet pieksämällä Mikaa pienimmästäkin syystä (NHIP 2000, 102–103).

Käännöksessä Halmeen ystävien yhteydessä mainitaan kätevästi, minkä alan edustaja Halme on ja millaisia nämä sydänystävät lienevät. Tosin Halme ei ole painija kuten Moster häntä kuvailee, vaan nyrkkeilijä.

Da werden einfach **zwei gute Freunde aus der Wrestling-Clique von Halme dem Wikinger** besorgt, die gern ins Schwitzen kommen, indem sie Mika bei dem kleinsten Anlass eins überziehen (OH 2003, 113).

Toinen esimerkki siitä, miten erilaisia selityksiä voi lisätä erisnimiälluusioiden yhteyteen menettämättä tekstin dynaamisuutta on kohta, jossa mainitaan ohimennen Tuntematon sotilas ja yksi sen päähenkilöistä. Jääkiekon MM-kulta vuonna 1995 on asia, joka nousee usein esiin Hotakaisen tuotannossa. Juoksuhaudantien Matti Virtaselle voitto on tärkeä, hän mainitsee siitä usein. Samalla hän suhtautuu MM-kullan aiheuttaman isänmaallisuusbuumiin ironialla.

ESIMERKKI 17

Seuraaviin MM-kisoihin lähtevälle joukkueelle jaettiin hotellilukemiseksi **Väinö Linnan Tuntematon sotilas**, päävalmentaja puhui leikkisästi sotatermein ja käski pelaajien ottaa mallia **Antti Rokasta** (JHT 2002, 293).

Käännöksessä selityksiä on lisätty sekä *Tuntemattoman sotilaan* että *Rokan* yhteyteen.

Der Mannschaft, die zur nächsten WM fuhr, gab man als Hotellektüre **Väinö Linnas Roman Der unbekante Soldat**, der Cheftrainer sprach scherzhaft in Kriegsterminologie und befahl seinen Spielern, sich ein Beispiel an **Linnas Romanhelden, dem störrischen Soldaten Antti Rokka**, zu nehmen (ADLEUM 2005, 295).

Moster siis ei vain maininnut *Tuntemattoman sotilaan* olevan nimenomaan romaani, vaan myös avasi *Antti Rokan* kertomalla hänen olevan sankarillinen henkilöahmo Linnan romaanissa.

Tällä selityksen sisältävällä strategialla käännytyistä 27 erisnimialluusioista jopa 19 tapauksessa selitys koostui vain yhdestä attribuutista. Tämä attribuutti oli useimmiten selittävä yleisnimi. Yhdessä esimerkissä tosin attribuutti on erisnimi: Isokynä Lindholmin etunimi Dave on lisätty käännökseen. Toisessa esimerkissä taas lisätty selitys koskee pelkästään ilmiön tapahtuma-aikaa: Herättäjäjuhlista selitetään, että ne ovat nimenomaan herännäisten kesäjuhlat. Kuudessa tapauksessa 27:stä selitys ei jäänyt vain yhteen lisättyyn sanaan, vaan oli kerrottu hieman enemmän. Määritteleviä attribuutteja on muutamassa tapauksessa enemmän. Esimerkiksi Lepakon Moster on selittänyt olevan vaihtoehtoinen nuorisoklubi. Kahdessa esimerkissä (ks. esimerkit 13 ja 14) oli kerrottu, mille ajalle kyseinen alluusio sijoittuu. Esimerkissä 16 taas luonnehditaan Tony Halmeen ystäviä heidän yhteisen harrastuksensa kautta. Kahdessa tapauksessa 27:stä selitys on annettu muuttamalla lauserakennetta (ks. esim. 13).

7.2 KORVAAMINEN

Erisnimialluusion korvaamista toisella alluusiolla esiintyi parissa kohtaa aineistossani. Juoksuhaudantiessä vain yksi erisnimialluusio oli käännetty korvaamalla. NHIP:ssä tätä strategiaa oli käytetty hieman enemmän, sillä tässä kokoelmassa 12 prosenttia (10 tapausta) erisnimialluusioista oli käännetty korvaamalla. Juoksuhaudantiessä alluusio *Tolu* oli korvattu kansainvälisesti tunnetulla alluusiolla *Ajax* (ks. esim. 3). NHIP:ssä taas oli käytetty sekä kansainvälisesti että Saksassa tunnettuja alluusiota.

NHIP:n novellissa Koukku esiintyy paljon kahvimerkkejä, koska tarinan päähenkilöhän kaupittelee kahvia pitkin kaupunkia. Seuraavaksi esimerkiksi valitsemassani kohdassa Jusa luettelee, mitä hän on saanut myytyä.

ESIMERKKI 18

Aamupäivän Jusa luukutti Costa Ricaa, **Kultakatriinaa** ja Pauligia. Kaikki meni hyvin lukuunottamatta Puistolän vanhustentalon edustalla sattunutta välikohtausta. Joku kateellinen hälytti kytätä paikalle, ja Jusa joutui maastoutumaan läheiseen metsikköön. (NHIP 2000, 17.)

Saksannoksessa Costa Rica ja Paulig on jätetty ennalleen, vaikka ne kumpikin ovat suomalaisia kahvimerkkejä. Sen sijaan Kulta Katriina on käännetty seuraavasti:

Am Vormittag vertickte Jusa Costa Rica, **Golden Blend** und Paulig. Alles ging gut, abgesehen von einem Zwischenfall vor dem Altersheim "Seniorenpark". Ein neidischer Schüler alarmierte die Bullen, und Jusa musste in dem nahe gelegenen Waldstück in Deckung gehen. (OH 2003, 20.)

Kummastakin merkistä, niin Kulta Katriinasta kuin Golden Blendistäkin, löytyy sana 'kulta', joten ehkä kääntäjä on halunnut korvata *Kulta Katriinan* hieman samankuuloisella alluusiolla. Golden Blend ei kuitenkaan ole kahvia, vaan tupakkaa. Kohta saattaa kuulostaa hieman oudolta, kun seuraavaksi mainitaan Jusan kaupitelleen tuotteitaan vanhustentalolla. Tupakan kun ei välttämättä ajattelisi menevän kaupaksi vanhustentalolla kuten kahvin.

Tutkielmani sai nimen seuraavasta erisnimialluusiosta, jonka käänös on melko yllättävä. NHIP:n tarinassa Vanhuus kerrotaan Jani-Petterin tarina murrosikäisestä tuonpuoleiseen asti. Tarinan loppupuolella Jani-Petteri kuolee. Kuolemaa on kuvattu novellissa seuraavasti:

ESIMERKKI 19

Kuolema on sinänsä ihan jees, just sellanen hiljainen, aika komee tapahtuma. Mä näin katossa heijastuksen, sellasen **Raija Pellin ja jonkun sortin enkelin risteytyksen**, se toivotti mut tervetulleeks. (NHIP 2000, 76.)

Saksannoksessa tämä kuolevan Jani-Petterin näkemä heijastus on saanut hieman eri muodon. Lyhyttukkaisesta, asialinjalla pysyvistä Poliisi-tv:n *Raija Pellistä* onkin tullut amerikkalainen povipommi *Pamela Anderson*.

Der Tod an sich war voll okay, so ruhig irgendwie, ziemlich schöne Sache. Ich sah so eine Figur an der Decke, **eine Mischung aus Pamela Anderson und Engel**, und die hieß mich willkommen. (OH 2003, 84.)

Tästä esimerkistä voidaan päätellä, että korvaavan alluusion löytäminen ei ole välttämättä niin helppoa, kun kyseessä on ihminen. Tuotemerkkejä voikin olla helpompi vaihtaa toiseen eikä tulkinta välttämättä muutu käänöksessä. Toinen esimerkki henkilönnimen korvaamisesta toisella on kohta, jossa mainitaan Heikki

Kinnunen. Maininta tapahtuu NHIP:n novellissa *Catch and Release*, joka kertoo murrosikäisen pojan ja hänen isäpuolensa matkasta Lappiin. Isäpuoli on ystävineen lähdössä yökerhoon pitämään hauskaa ja opettaakseen pojalle jotain elämästä.

ESIMERKKI 20

- Nyt me näytetään sulle jotain, mistä sulle on hyötyä loppuelämän ajan.

Äijä piti hiljaisen hetken lauseen muistolle. Hyvältä tuoksuvat kopiot tölläs vieressä sillai veikeesti niinkun **Kinnus-Heikki**, niitten kaikkien ikisuosikki. (NHIP 2000, 82.)

Näyttelijä *Heikki Kinnunen* on käännöksessä vaihtunut amerikkalaiskoomikko *Jerry Lewikseksi*, joka hänkin tunnetaan koomisista virnistyksistään.

»Jetzt zeigen wir dir was, was dir dein ganzes Leben lang von Nutzen sein wird.«

Anlässlich dieses Satzes hielt der Alte eine Gedenkminute. Seine wohl riechenden Kopien glotzten neben ihm schelmisch wie **Jerry Lewis**, ihr großes Idol. (OH 2003, 90.)

Vaikka henkilönnimet ja tuotteennimet voidaan korvata toisesta kulttuurista tulevilla alluusioilla, on sen sijaan tv-ohjelmien ja lehtien nimien vaihtaminen hieman ongelmallisempaa. Sekä NHIP:ssä että Juoksuhaudantiessä mainitaan Suomen suurin ilmoituslehti Keltainen Pörssi. NHIP:n novellissa Mitä meidän pitäis tehdä ton Mikan suhteen kyseinen ongelmanuori kaupittelee pyörätuolia Keltaisessa Pörssissä.

ESIMERKKI 21

Vammanen tuli urputtaan siitä, Mika tyrkkäs vammaseen ojaan, hoiti sen rullatuolin ja myy sitä tällä hetkellä **Keltasessa Pörssissä** (NHIP 2000, 103).

Saksannoksessa *Keltainen Pörssi* on vaihtunut vastaavanlaiseen saksalaiseen ilmoituslehteen.

Ein Behinderter hat ihn deswegen angemotzt, da hat Mika ihn in den Graben gestoßen und sich den Rollstuhl gegriffen. Den verkauft er zurzeit in **Kurz und Fündig** (OH 2003, 114).

Vaikka Keltainen Pörssi ja Kurz und Fündig ovatkin pitkälti samanlaisia lehtiä, on niiden käyttäminen toistensa käänkösvastineina ongelmallista, sillä Keltainen Pörssi on vain Suomessa ilmestyvä lehti ja Kurz und Fündig Saksassa. Voi kuulostaa oudolta, että suomalaishuligaani myy saksalaisessa lehdessä tavaraa.

Juoksuhaudantiessä Keltainen Pörssi mainitaan myös, kun Matti myy tavaroitaan kyseisessä julkaisussa saadakseen mahdollisimman nopeasti rahaa irtaimistostaan talonhankintaa varten.

ESIMERKKI 22

Soitin liikkeisiin, luin **Keltaisen pörssin** ja tumppasin hinnat niin alas, että lähes kaikki rahanarvoinen oli kannettu alas neljässä tunnissa (JHT 2002, 27).

Saksannoksessa *Keltainen Pörssi* on käännetty sanasta sanaan:

Ich rief in verschiedenen Geschäften an, las **Die gelbe Börse** und stauchte die Preise dermaßen zusammen, daß fast alles, was Geldwert hatte, innerhalb von vier Stunden aus dem Haus war (ADLEUM 2005, 27).

Die gelbe Börse ei ole saksankielisissä maissa julkaistavan lehden nimi, joten sitä ei voi assosoida johonkin toiseen, vastaavanlaiseen julkaisuun, jonka lukeminen Suomesta käsin tuntuisi epäaidolta. Lehden sisältö kuitenkin tulee ilmi jo sekä nimestä että

asiayhteydestä. Tekstinkohdasta voi päätellä jo verbin lukea avulla, että kyse on jonkinlaisen lehden lukemisesta.

NHIP:stä löytyy myös toinen vastaavanlainen tapaus, jossa käännösvastine voidaan yhdistää tiettyyn saksalaiseen tv-ohjelmaan. Kymmenen uutiset mainitaan NHIP:ssä moneen otteeseen ja ohjelman nimi on saanut monta eri käännöstä. Muutamaan otteeseen käänнос kuuluu sanasta sanaan *Zehn- Uhr-Nachrichten*, vielä useammin puhutaan yleisemmin vain uutisista. Yhdessä kohdassa *Kymmenen uutiset* on kuitenkin käännetty toisin.

ESIMERKKI 23

Se oli lähtenyt **Kympin uutisista**. Janita oli jäänyt kiinni Urpo Martikaisen vetämiin uutisiin samaan aikaan kun hänen vanhempansa olivat eronneet. (NHIP 2000, 20.)

Saksannoksessa *Kymmenen uutiset* ovat vaihtuneet *Tagesschau*-ohjelmaan, joka on saksalaisen ARD-kanavan lähettämä uutisohjelma.

Mit der Tagesschau hatte es angefangen. Janita war von den Nachrichten mit Urpo Martikainen abgehängig geworden, als sich ihre Eltern scheiden ließen (OH 2003, 24).

Die *Tagesschau* on Saksan vanhin ja tunnetuin uutislähetys, jonka nimi voidaan yhdistää tähän ARD:n ohjelmaan. Tällöin päästään taas samaan ongelmaan, joka esiintyi esimerkissä 21. Ristiriitaisuutta lisää osaltaan sekin, että tuskin kukaan saksalainen erehtyisi luulemaan Urpo Martikaista ARD:n uutislähetysten ankkuriksi.

NHIP:ssä Hotakainen on käyttänyt kahta muunnettua alluusiota, jotka osoittavat Hotakaiselle tyypillistä leikittelyä kielellä. Huumorin ohella näillä alluusiolla samalla kritisoitaneen kohteittensa moraalista sisältöä ja ehkäpä myös näiden

televisiosarjojen katsojakuntaa. Salatut elämät -sarja on muuttunut Hotakaisen käsissä muotoon *Pilatut Emännät* ja Kotikadusta taas on tullut *Huorakatu*. Nämä molemmat muunnetut alluusiot esiintyvät Catch and Release -tarinassa. Ennen pojan ja isäpuolen yhteistä matkaa isäpuolella on ollut tapana lähteä ystäviensä kanssa useiksi viikoiksi Lappiin, kun poika ja äiti ovat saaneet olla rauhassa kotona kaksistaan. Tämän ajan äiti ja poika ovat viettäneet rennosti televisiota katsellen.

ESIMERKKI 24

Me katottiin **Pilattuja emäntiä ja Huorakatua** ja sylettiin kattoon (NHIP 2000, 80).

Stefan Moster on käännöksessään lähtenyt liikkeelle kahdesta Saksassa tunnetusta ohjelmasta ja on muokannut niiden nimet uuteen uskoon. Draamasarja Gute Zeiten, schlechte Zeiten on vääntynyt muotoon *Schwule Zeiten, feuchte Bräuten*, joka on samantyylinen kuin Hotakaisen väännös Salatuista elämistä. Toiseksi tv-sarjaksi Moster on valinnut lastenohjelma Lindenstraße, joka on muokattu uusiksi muotoon *Lindenstrich*, joka sekin voi tarkoittaa melko samaa kuin Hotakaisen *Huorakatu*. Duden Universalwörterbuchin (2001, 1535) saksankielen sana Strich voi muun muassa tarkoittaa katua, jonka varrella prostituoidut myyvät itseään.

Wir guckten uns »**Schwule Zeiten, feuchte Bräute**« und den »**Lindenstrich**« (OH 2003, 87).

Suomen etä-isät värilkuvina päähenkilö kuvailee isänsä ikäluokan musiikkimieltymyksiä mainiten muun muassa Baddingin laivat esimerkkinä:

ESIMERKKI 25

Ne on tunteellisia, se on hankala piirre. Matkalla meidän luo ne kuuntelee aina Junnu Vainion Albatrossia, **Baddingin Laivoja** ja sellaisii litkupiisejä, joitten jäljiltä ne on aika vetisessä kunnossa kun ne kurvaa pihaan. (NHIP 2000, 49.)

Sie sind sentimental, das ist ein problematischer Zug. Auf dem Weg zu uns hören sie immer »Ich gleite wie ein Albatros«, »**Ein Schiff wird kommen**« und andere solcher alten finnischen Songs zum Ablennen. Wenn sie dann aufs Grundstück einbiegen, sind sie in ziemlich wässriger Verfassung. (OH 2003, 54.)

Badding on jätetty tekstinkohdasta pois kokonaan ja Laivat-kappale on vaihtunut toiseen alluusioon. *Ein Schiff wird kommen* voi saksalaisella kulttuurialueella viitata useampaankin teokseen. Tässä kontekstissa kyse voisi olla Lale Andersenin saksaksi esittämästä *Ein Schiff wird kommen*-iskelmästä, joka on varsinainen klassikko.

7.3 POISTO

Vaikka edellä selostin, että saksalaiselle käännöstraditiolle lienee ainakin jossain määrin ominaista, että tekstiin jätetään vieraita elementtejä ja tekstiä pyritään jopa eksotisoimaan entisestään, on kulttuurisidonnaisuuden poistaminen yleinen käännöstrategia aineistossani. NHIP:n saksannoksessa peräti 54 prosenttia erisnimiälluusioista oli käännetty yläkäsitteellään, jolloin nimi on jätetty tekstistä pois, mutta merkitys on jäänyt jäljelle. Käännöksestä oli jätetty kokonaan pois 13 prosenttia (11 tapausta) erisnimiälluusioista. Juoksuhaudantien saksannoksessa taas yläkäsitteellä oli käännetty 27 prosentissa tapauksista. Tosin Juoksuhaudantien saksannoksesta oli jätetty vain kaksi erisnimiälluusiota kokonaan pois.

7.3.1 ERISNIMIALLUUSION MERKITYS JÄTETTY TEKSTIIN

Monessa tapauksessa erisnimialluusio on saatu korvattua vain lyhyesti ja ytimekkäästi yhdellä sanalla. Esimerkiksi 1990-luvun nuorten musiikkiohjelma *Jyrki* on käännetty *Teenie-Show*ksi ja useasti kummassakin kirjassa esiintyvä *Alepa* on yleistetty muotoon *Supermarkt*. Muutamassa kohdassa taas on selitetty hieman enemmän. Esimerkiksi *neloskanava* on käännetty selittävämmiin *neuer Privatsender*, uusi yksityinen televisiokanava. Joskus on pyritty samalla arvottamaan yleistyksen kohdetta. *Catch and Release* -novellissa poika arvostelee isäpuolensa tapaa istua kaikki illat sohvalla television edessä.

ESIMERKKI 26

Mä kysyin siltä aikooko se lusia loppuelämänsä siinä **Sotkan tarjouspömpelissä** jukkapalmun katveessa, se vaan et haloo nutipää: se joka tuo tuohen taloon, marinoi takapuoltaan missä sitä ikinä huvittaa (NHIP 2000, 79).

Käännöksessä *Sotka* on jätetty pois, mutta sen sijaan tätä Sotkasta ostettua sohvia luonnehditaan halvaksi huonekalunrämäksi.

Ich fragte ihn, ob er vorhat, den Rest seines Lebens unter der Yucca-Palme in seinem **Billigmöbelwust** abzubrummen, darauf er so: Pass auf, du hornloses Rind, wer anschafft, der darf seinen Hintern marinieren, wo es ihm Spaß macht (OH 2003, 86).

Sopivan yläkäsitteen löytäminen erisnimialluusion vastineeksi ei kuitenkaan aina ole helppoa, sillä turhan pitkille selvittelyille ei ole tilaa. NHIP:n johdannossa mainitaan Kalevala, josta kirjan päähenkilö, Ilari Purontakanen, on saanut nimensä. Ilari ei itse pidä nimestään ja kyseenalaistaa voimakkaasti perusteen, jonka mukaan vanhemmat antoivat hänelle nimen.

ESIMERKKI 27

Mun vanhemmat, tai se mitä niistä on jäljellä, anto mulle ton nimen. Ne on niitä erilaisia, kuuskytlukulaisten perillisiä, niitten piti ehdottomasti valkata nimi jostain **Kalevalasta** tai Venäjältä, mun päiväkotiki oli täynnä antoneita tai joitain muita helvetin neukkuvirityksiä. (NHIP 2000, 5.)

Saksannoksessa *Kalevala* on käännetty hieman epämääräisesti vain *mytologiaksi* ja Antonkin on muuttunut Saschaksi.

Meine Eltern, oder das, was von ihnen noch übrig ist, haben ihn mir gegeben. Das sind nämlich Linke, Alt-68-er, die mussten unbedingt einen Namen **aus der Mythologie** aussuchen oder was Russisches. Bei uns war der Kindergarten voll mit Saschas und anderen Sowjetkompositionen. (OH 2003, 7.)

Mielenkiintoista on myös, kuinka *Valio* on käännetty NHIP:ssä. Valio mainitaan Koukku-novellissa, jossa kritisoidaan suomalaisyritysten myymistä ulkomaille.

ESIMERKKI 28

Italialainen jäätelö oli tullut kuvioihin sen jälkeen, kun **Valio** myytiin belgialaisille, jotka lopettivat koko jäätelötuotannon ja siirtyivät tekemään vuohenjuustoa (NHIP 2000, 16).

Moster on kääntänyt *Valion* valtion omistamaksi meijeriksi, mikä ei pidä paikkaansa. Vaikka Valio onkin Suomen suurin maidonjalostusyritys, se ei ole missään vaiheessa ollut valtion omistuksessa, vaan se on eri maidontuotanto-osuuskuntien omistama.

Das italienische Eis war mit von der Partie, seit **die staatliche Milchverarbeitung** an die Belgier verkauft worden war. Die hatten die gesamte Eisproduktion eingestellt und waren zu Ziegenkäse übergegangen. (OH 2003, 18.)

Kaksi peräkkäistä, samankaltaista erisnimiälluusiota on NHIP:ssä niputettu saman yläkäsitteen alle. Usein iltaisin -novellissa poikapuoli suunnittelee soittavansa isäpuolensa groteskeissa muistajaisissa *Souvareita* ja *Yölintua* (Hotakainen 2000, 27). Käännöksessä (Hotakainen 2003, 31) puhutaan vaan yhdestä tanssiyhtyeestä, *'ne Tanzkapelle*.

Useampaan otteeseen mainituissa alluusioissa käännösstrategiat hieman vaihtelevat. Kummassakin teoksessa moneen kertaan mainittu *Alepa* on järjestelmällisesti käännetty supermarketiksi kun taas *Teboilin* perään on ensimmäisessä esiintymiskohdassa lisätty selitys, että kyse on huoltoasemasta. Muutamassa kohdassa *Teboilia* ei ole selitetty tai sitten se on yleistetty pelkäksi huoltoasemaksi. Sen sijaan *Seinäjoen Tangomarkkinoiden* käännökset muutamassa NHIP:n kohdassa ihmetyttävät, sillä kyseisestä tapahtumasta käytetään kahta eri nimitystä. Kirjan päättävässä Aina aamuisin -novellissa kertoja antaa aikuisille neuvon olla reilusti aikuinen eikä yrittää mielistellä nuoria.

ESIMERKKI 29

Muutama perusvinkki. Jos tukka lähtee, niin sitä voi avittaa millin sängellä, ei mitään saatanan ponnareita. Jos arvot tuntuu vaikeelta ääntää, niin kärry alle ja **Seinäjoen Tangomarkkinoille**. Jos tekno kuulostaa paskalta, sen voi sanoa varhaisnuorelle, ei se siitä rikki mene. (NHIP 2000, 110.)

Saksannoksessa *Tangomarkkinat* on käännetty tangofestivaaliksi, joka kuvastanee hyvin sitä, mistä Tangomarkkinoissa on kyse.

Hier ein paar Tipps als Basics: Wenn die Haare ausgehen, kann man sich mit einer Millimeterrasur behelfen – aber auf keinen Fall darf man sich so einen verdammten Pferdeschwanz machen. Wenn man Schwierigkeiten hat, Werte zu formulieren, dann nichts wie in die Karre und ab zum **Tangofestival**. Wenn Techno scheiße klingt, kann man das einem Frühjünglichen sagen, er geht davon nicht kaputt. (OH, 2003, 121–122.)

Tämä ei ole kuitenkaan ensimmäinen kerta kun kyseinen tangojuhla mainitaan. Vanhuus -tarinassa päähenkilön kertoessa elämäntarinaansa hän sanoo myös käyneensä Tangomarkkinoilla.

ESIMERKKI 30

Jossain tangomarkkinoilla saatto luiskahtaa kaks tonnii päivässä, eikä siinä oo ees hotellia (NHIP 2000, 75).

Saksannoksessa ei tässä kohdassa puhutakaan festivaaleista, vaan *Tangomarkkinat* on käännetty sanasta sanaan. Saksan markkinoita tarkoittava sana ei kuitenkaan ole oikea sana kuvastamaan tätä kyseistä tapahtumaa, sillä kysehän ei ole varsinaisista markkinoista vaan pikemminkin valtakunnallisesta laulukilpailusta. Kääntäjä ei todennäköisesti ole tiennyt, että jossain tangomarkkinoilla -ilmaisu ei tarkoita jotakin yksittäistä tangotapahtumaa muiden joukossa. Tangomarkkinat viittaavat ainoastaan tähän yhteen suureen tapahtumaan ja jossain-pronominin tarkoitus on tehdä tekstistä puhekielisempää. Puhekielellähän tällainen epämääräistäminen on tavallista (vrt. jossain Tampereella).

Bei so einem Tangomarkt konnten schon mal dreihundert Euro am Tag draufgehen, und da war das Hotel noch nicht dabei (OH 2003, 82–83).

Juoksuhaudantiessäkin esiintyy muutama erisnimiäalluusio, joka on käännetty mielenkiintoisesti poistamalla itse alluusio, mutta jättämällä merkitys tekstiin. Juoksuhaudantiessä Matti pohtii, kuinka paljon hän on ollut tyttärensä kanssa ja nyt vaimo ei enää muista sitä.

ESIMERKKI 31

Jokaikinen ilta luin iltasadun. Neljä vuotta, yhteensä se tekee lähes 1500, keskimäärin neljä sivua illassa. Montako sivua **Hippulahiiressä** ja muiden ötököiden seikkailuja, laskekoon joku muu. (JHT 2002, 26.)

Hippulahiiressä todennäköisesti viittaa Dugald Steerin lastenkirjaan *Rakas Hippu-hiiri*. Saksannoksessa puhutaan pelkistä hiiristä, vaikkakin Steerin kirja kyllä käännetty saksaksi nimellä *Kleine Maus, ich liebe dich* (Verlag Lies+spiel, 2005).

Jeden Abend las ich ihr eine Geschichte vor. Jeden Abend. Vier Jahre lang, das macht zusammen fast tausendfünfhundert Abende, im Durchschnitt jeweils vier Seiten. Wie viele Abenteuer von **Hüpfmäusen** und anderem Viehzeug dabei zusammengekommen sind, mögen andere ausrechnen. (ADLEUM 2005, 16.)

Vastaavanlaisella tavalla on myös käännetty tsekkiläinen vaha-animaatio *Pat & Mat*, jotka tunnetaan myös *Hupsis-ukkoina*. Perheenemännän taitoja opetteleva Helena opettelee viettämään aikaa tyttärensä kanssa hermoillen samalla teoreetikoksi kutsumansa *Matin* edesottamuksia.

ESIMERKKI 32

Itkuinen Sini halusi vaihtaa Muumit **Hupsis-ukkoihin**, en suostunut. En kestä katsoa kun niiltä ukoilta menee kaikki pieleen, ei sellainen ole enää huumoria. Sini kiljui ukkojen perään, otin tytön syliin ja pyysin Sirkkua tekemään lettutaikinan teoreetikon ohjeiden mukaan. (JHT 2002, 176.)

Moster on kääntänyt *Hupsis-ukot* puhumalla pelkistä vahanukeista, vaikkakin animaatio tunnetaan Saksassa nimellä *...und fertig!* Tällä nimellä sarjaa näytettiin pitkään ARD-kanavan suosituissa lastenohjelmassa *Spaß am Dienstag* (Wikipedia, 2006).

Die verheulte Sini wollte statt den Mumins **die Knetmännchen** sehen, das hab ich nicht erlaubt. Ich kann das nicht sehen, wenn diesen Kerlen alles schiefgeht, so was hat doch nichts mehr mit Humor zu tun. Sini hat nach ihnen geschrien, ich hab sie auf den Arm genommen und Sirkku gebeten, Pfannkuchenteich zu machen, nach dem Rezept des Theoretikers. (ADLEUM 2002, 179.)

Jälleen yksi suuri suomalainen asia nousee esiin, kun Matti vertaa itseään Jukolan veljeksiin miettiessään katkerana, mitä kaikkea hän on tehnyt vaimonsa eteen.

ESIMERKKI 33

Opettelin seksin salat kuin **Jukolan veljekset** aakkoset, tahkoamalla, puuhun päätäni lyöden (JHT 2002, 17).

Tutkimassani käänöksessä Jukolan veljekset on jätetty kokonaan pois ja sen sijaan puhutaan maanviljelijöistä. Ehkäpä jossain vanhemmassa teoksessa voitaisiinkin puhua talonpoikien lukemisvaikeuksista, mutta näin uudessa romaanissa käänösratkaisu kuulostaa hieman loukkaavalta.

Die Geheimnisse des Sex lernte ich wie **der Bauer** das Alphabet, durch Einbleuen, indem ich mehr als einmal mit dem Kopf gegen einen Baum rannte (ADLEUM 2005, 17).

Samalla tavalla hieman epäselväksi saksannoksessa jää myös suhde Juha Vainion säveltämän Vanhojapoikia viiksekkäitä -kappaleen ja saimaannorpan välillä. NHIP:n tarinassa Usein iltaisin kertoja vertaa isäpuoltaan saimaannorppaan.

ESIMERKKI 34

Sä näytät saimaannorpalta, joka eksyi reviiriltään väärään ympäristöön, sun pitäis olla Saimaalla tai siinä **Junnu Vainion hoilotuksessa**, jota sä aina kaveries kanssa horjut kuuntelemaan olkkariin suoraan jostain lähikuppilan karaokesta, herätät mutsin ja minut, et pyydä edes anteeksi, kolistelet sisään niiden eläinystävies kanssa ja huudatat mankkaa. (NHIP 2000, 28.)

Saksannoksessa ei lähdetä enempää selittämään Vainion saimaannorppa-kappaleen sanoja, vaan on käännetty tämä ”hoilotus” vain 70-luvun hitiksi.

Du siehst aus wie eine Süßwasser-Robbe, die sich ins falsche Revier verirrt hat, du solltest im Saimaa-See sein oder **in diesem Hit aus den 70ern**, den du dir immer mit deinen Kumpels angehört hast, nachdem ihr aus Karaoke-Kneipe in unser Wohnzimmer getorkelt seid. Du hast mich und Mam geweckt, hast dich nicht mal entschuldigt, bist mit deinen Kumpels reingepoltert und hast das Band plärren lassen. (OH 2003, 33.)

Välttämättä alluusion merkitystä ei tarvitse välittää tarkalla yläkäsitteellä, sillä informaation voi tuoda toisellakin tavoin esiin. NHIP:n tarinassa Vanhuus kertoja sanoo olevansa melko näkymätön ja merkityksetön.

ESIMERKKI 35

Mun kaverit tekee isoja asioita, mä nyhrään nurkissa ja oon yks yhteen **Tikkurilan Värivalmiin** kans (NHIP 2000, 70).

Saksannoksessa Tikkurila on jätetty pois ja maalin sijaan kertoja ei erotu tapetista.

Meine Kumpels machen große Sachen, ich häng in der Ecke, eins zu eins **mit der Raufasertapete** (OH 2003, 76).

Catch and Release -tarinassa kertoja kuvailee keski-ikäisten lomailijoiden pukeutumista lappilaisessa yökerhossa.

ESIMERKKI 36

Nahkasolmioo, **kappahlin chinohousuu**, helvetin himmeitä virityksiä ja musa haaleeta (NHIP 2000, 82).

Kappahl on ruotsalainen yritys, jolla ei ole Saksassa myymälöitä. Moster onkin jättänyt myymäläketjun nimen pois ja tuo saman merkityksen hieman erilaisilla ilmi selittäen *chinohousujen* olevan halpatuotantoa.

Lederschlipse, **Bundfaltenhosen Marke billig**, höllisch gedämpfte Stimmung und lauwarmer Mucke (OH 2003, 90).

Monien muiden televisio-ohjelmien ohella Kymppitonni esiintyy Juoksuhaudantiessä. Stressaantunut kiinteistövälittäjä esittelee asiakkaalle rivitalonäytöllä. Nainen kyselee tarkkaan ja välittäjä alkaa kiukustua.

ESIMERKKI 37

Nainen kysyy lattiapäällysteestä, lattialaminaattia se on, parketin tapaista. Vaan ei parkettia, nainen täsmentää. No vittu ei ole ei, mietin, mutta ajaa se saman asian. Sopii siinä tassutella saunan jälkeen **Kymppitonnia väijymään**, ajattelen, ja samassa nainen on jo saniteettitiloissa. (JHT 2002, 299.)

Käännöksessä *Kymppitonni* on jätetty pois ja sen sijaan puhutaan pelkästä television katselusta.

Die Frau erkundigt sich nach dem Fußbodenbelag, es ist Laminat, parkettähnlich. Aber nicht Parkett, präzisiert die Frau. Na und, du blöde Kuh, denke ich, es erfüllt doch denselben Zweck. Darauf kannst du genausogut nach der Sauna **zur Glotze tappen**, und während ich das noch denke, steht die Frau schon im Sanitärraum. (ADLEUM 2005, 300.)

Samaan tapaan on käännetty Juoksuhaudantien saksannoksessa kohta, jossa epäoikeudenmukaisesti kohdeltu vanhus ottaa yhteyttä *Hannu Karpoon*. Käännöksessä yhteyttä otetaan televisioon yleensä.

Televisio-aihe jatkuu seuraavassakin esimerkissä, joka löytyy NHIP:n johdantokappaleesta. Kertoja mainitsee, kuinka kirja on kirjoitettu 17 eri tarinaksi, joiden päähenkilö pysyy samana, mutta hänen nimensä vaihtuu kuten huumedokumenteissa. Huumeista tässä kirjassa ei kuitenkaan puhuta, sillä kyse on jostain aivan muusta:

ESIMERKKI 38

Mut mä en kerro huumehelvetistä, se on niin kulunut aihe. Mä kerron siitä, kun huumeita ei ole. Se se helvetti on. Olla samanlainen nuori selvinpäin Suomessa, sitä ei Pyykön muija ja se toinen, se **Kyttä-Teeveen Pelli**, koskaan taltioi. (NHIP 2000, 8.)

Tekstissä viitataan Mirja Pyykköön ja Raija Pelliin, jotka molemmat ovat yleisradion palveluksessa olleita toimittajia. Haastattelijana Mirja Pyykkö -keskusteluohjelmastakin tuttu Pyykkö on keskittynyt yhteiskunnallisiin aiheisiin. Raija Pelli taas hänkin keskittyi Poliisi-TV:ssä yhteiskunta-aihepiiriin juontaen ja tuottaen rikosmakasiinia. Kummassakin ohjelmassa on käsitelty niin huumeita ja nuoria huumeidenkäyttäjiä. Käännöksestä kummankin toimittajan nimet on jätetty pois.

Aber ich erzähle nicht von der Drogenhöhle. Das ist ein abgeschlutsches Thema. Ich erzähle, wie es ist, wenn keine Drogen im Spiel sind. Das ist die wahre Höhle. In Finnland ein normaler Jugendlicher mit klarem Kopf zu sein – so was kriegst du auf keinem Programm zu sehn, weder öffentlich-rechtlich noch bei den Privaten. (OH 2003, 10.)

Saksannoksessa toimittajien nimien sijasta sanotaan vain, ettei tällaista näkökulmaa näy missään ohjelmassa, ei niin julkisen puolen kanavalla kuin yksityiselläkään sektorilla. Tosin sekä Pelli että Pyykkö ovat molemmat Yleisradion toimittajia, joten Hotakaisen tarkoitus ei ollut erottaa YLE:n ja kaupallisten kanavien dokumentti-ohjelmia, vaan puhua asiaohjelmista yleensä.

NHIP:n saksannoksesta on myös jätetty yksi kappaleennimi pois ja korvattu se niillä musiikkityyleillä, joita kyseinen laulu edustaa. Tarinassa Aina aamuisin päähenkilö kritisoi sitä, että isäpuoli teeskentelee pitävänsä nuorten musiikista.

ESIMERKKI 39

Sama mitä teknoo Jartsa huudattaa pöntöistään, niin lahna notkuu ovelle selittää, et tosi hyvä piisi, tosi hyvä piisi. Eikö se voi tunnustaa, et sille tippuu oikeesti limahumpat ja **mistä tunnet sää yysstääväännn.** (NHIP 2000, 108.)

Limahumpat Moster on kääntänyt musiikkitermillä Schmalz, joka tarkoittaa kliseisen sentimentaalista iskelmää ja *Mistä tunnet sä ystävään* -kappale on käännetty Mutantenstadel-termillä, joka tarkoittaa kansanomaista, melko yksinkertaista musiikkityyliä.

Egal, was für einen Techno Jartsa aus seinem Teil dröhnen lässt, jedes Mal kommt der Karpfen lässig angeschlurft und meint, echt cooles Stück, Mann, echt cool. Kann er nicht einfach zugeben, dass er eigentlich auf Schmalz und **Mutantenstadel** steht. (OH 2003, 119.)

Esimerkissä 25 (s. 47) esitellyssä tekstinkohdassa Baddingin *Laivat*-kappale oli käännetty korvaamalla alkuperäinen alluusio samantyyllisellä saksalaisiskelmällä. Kohdassa mainitaan myös Juha Vainion Albatrossi:

ESIMERKKI 40

Ne on tunteellisia, se on hankala piirre. Matkalla meidän luo ne kuuntelee aina **Junnu Vainion Albatrossia**, Baddingin Laivoja ja sellaisii litkupiisejä, joitten jäljiltä ne on aika vetisessä kunnossa kun ne kurvaa pihaan. (NHIP 2000, 49.)

Sie sind sentimental, das ist ein problematischer Zug. Auf dem Weg zu uns hören sie immer »**Ich gleite wie ein Albatros**«, »Ein Schiff wird kommen« und andere solcher alten finnischen Songs zum Ablennen. Wenn sie dann aufs Grundstück einbiegen, sind sie in ziemlich wässriger Verfassung. (OH 2003, 54.)

”Ich gleite wie ein Albatros” ei liene minkään tunnetun saksalaiskappaleen nimi. Todennäköisesti kääntäjä on muodostanut *Albatrossille* spontaanin saksalaisvastineen, joka kuulostaa iskelmä-kappaleen nimeltä. Vaikka sana albatrossi yhä käännöksestä löytyykin, katson, että viittaus tähän Juha Väinön säveltämään kappaleeseen on jätetty pois ja sen sijaan kääntäjä on halunnut tuoda alluusion merkityksen muulla tavoin esiin tekstiin.

Erisnimi on käännetty yhdellä yleisnimellä 59 tapauksessa 71:stä. Kolme erisnimialluusiota on käännetty adjektiivilla: *Koskenkorvan* sijasta puhutaan ”kirkkaasta” ja *Sotkaa* ja *Kappahlia* luonnehditaan ”edullisiksi”. Vain kuudessa tapauksessa 70:stä alluusion sijaan käännöksessä on pidempi kuin yhdestä yleisnimestä koostuva selitys. Esimerkiksi *J.K. Paasikivi* on käännetty Suomen presidentiksi. Kolmessa tapauksessa 71:stä ei ole valittu erisnimeä suoraan vastaavaa yleisnimeä, vaan esimerkiksi *Tikkurilan värivalmis* -maali on muuttunut tapetiksi (esim. 34).

7.3.2 ERISNIMIALLUUSIO JA SEN MERKITYS JÄTETTY POIS TEKSTISTÄ

NHIP:ssä kokonaan poisjätettyjä erisnimialluusioita on huomattavasti enemmän Juoksuhaudantiehen verrattuna. Suurin osa poisjätetyistä erisnimialluusioista NHIP:ssä on tunnettujen henkilöiden nimiä, kun taas Juoksuhaudantiessä molemmat poisjätetyt alluusioiden nimet ovat kauppojen nimiä.

NHIP:n johdantokappaleessa kertoja jatkaa yhä nuortenkirjailijoiden suomimisella.

ESIMERKKI 41

Kaikki äikänmaikan suosikkikirjailijat kertoo just tällaisia jorinoita et miten Juska tätä ja Juska tota, miten Juskaa nyt harmittaa kun ratikka meni nokan alta ja **Puskan Pekka lupas huomiseks sadetta**, mut yks kaunis päivä Juska löysi ittensä ja tupakkansa (NHIP 2000, 7).

Pekka Puska -nimen käyttö on hieman hämäävää, sillä kyseinen henkilö on hyvin arvostettu suomalaisen kansanterveyden asiantuntija ja poliitikko. Kun hänen etunimensä yhdistetään säätiedotukseen, tulee helposti ajatelleeksi MTV3-kanavan meteorologia Pekka Poutaa. Jää epäselväksi, haluaako kirjailija tahallaan sotkea nämä kaksi eri henkilöä toisiinsa ja siten kenties tehdä tekstistä yhä humoristisempaa ja monisyisempää. Käännöksessä nimeä ei esiinny ollenkaan, vaan puhutaan säätiedotuksesta passiivissa. Käännös ei pysäytä miettimään samalla tapaa kuin alkuperäisteksti ja kahden Pekan ristiriita.

Sämtliche Lieblingsschriftsteller unserer Klassenlehrerin geben genau solches Gefasel von sich, Juska hier und Juska da, wie Juska sich jetzt ärgert, weil ihm die Straßenbahn vor der Nase weggefahren ist, und **für morgen ist wieder mal Regen angesagt**, aber eines schönen Tages hat Juska dann doch zu sich selbst und zu den Zigaretten gefunden (OH 2003, 10).

NHIP:n Toosa-tarina kertoo Latesta, joka saa pakkomielteen meteorologi Lea Saukkosesta. Tarinassa kerrotaan, kuinka Late luuli Saukkosen iskeneen häneen silmänsä ja pohditaan, kuinka televisiossa on aina joku "tyrkyllä".

ESIMERKKI 42

Se alko tuijottaa tätä meidän Latee et mitä äijä. Late oli tietysti yksinäinen, tosi loner, no kamoon, ei Korsossa kasva ku finnit [...] Latella iski vaijerissa tulta, mut se teki sellasen virheen että otti tosissaan toosan mimmin, eihän se nyt mitenkään erityisesti Latelle silmää iskeny, joka ohjelmassahan pitää olla joku tyrkyllä. Ainoo, joka ei tyrkytä itteään, on **Arvi Lind**. (NHIP 2000, 10.)

Suomen luotettavimmaksi mieheksi usein luonnehdittu Lind on jäänyt käännöksestä kokonaan pois. Sen sijaan Moster on kääntänyt, että televisiossa kaikki ovat ”tyrkyllä”. Suurempaa merkitystä Lindillä ei lienekään tässä kohdassa, mutta kieltämättä hänen yhdistämisensä tyrkyllä olemiseen on hauska ja omaperäinen yhdistelmä, jota saksannokseen ei ole saatu välitettyä. Samoin myös Korson jättäminen pois on vienyt pois sitä humoristisuutta ja ilmaisuvoimaa, joka on Hotakaiselle tyypillistä.

Damit guckte sie unseren Late an, von wegen: Was für ein Kerl. Late war natürlich einsam, voll der Loner, no come on, das Einzige, was wuchs, waren Pickel [...] Lates Docht fing Feuer, aber er nahm die Tussi aus der Glotze nämlich ernst, dabei hatte die natürlich nicht speziell ihm zugeblinzelt, sondern einfach geschleimt, wie es im Fernsehen alle machen. (OH 2000, 11–12.)

Pois on jäänyt myös samassa Toosa-tarinassa mainittu juontaja Molli-Olli. Alkuperäisteoksessa päähenkilö vakuutteli menevänsä musiikkiohjelma Jyrkiin vieraaksi keskustelemaan kyseisen juontajan kanssa. Saksannoksessa juontajan nimeä ei mainita ja Jyrkikin on vaihtunut pelkäksi teiniohjelmaksi, mutta tämä ei sen suuremmin vaikuttane tarinan kokonaistulkintaan.

Kaupannimistä pois on jätetty NHIP:stä Ruokavarasto ja Maxi sekä Juoksuhaudantiestä Etola ja Alepa yhden kerran (ks. esimerkki 5 s. 15). Kaikissa kohdissa, joita nämä nimet ovat esiintyneet, on ostettu jotain näistä kaupoista tai sitten kaupassa tai sen läheisyydessä on tapahtunut jotain. Erisnimen poisjättäminen ei näissä tapauksissa ole vaikuttanut tulkintaan. Hotakaisen alkuperäistekstissä niiden tarkoitus kai lienee vain tuoda tuttuudentunnetta lukijoille.

Televisio-ohjelmia NHIP:stä on jätetty pois kolme. Toosa-tarinassa Lea Saukkoseen ihastunut Late haluaisi käydä käsiksi psykologisiin, koska tämä tuo Laten mieleen *Saukkosen salatut elämät*. Tämä rinnastus on hyvä esimerkki Hotakaisen kielellisistä

leikeistä ja sen tarkoitus on huvittaa. Saksannoksessa puhutaan pelkästään Saukkosen salaisuuksista, joten sarjan nimeen ei puututa sen paremmin. Toinen hauskuuttava kohta on tv-ohjelma Tuttu Juttu, joka mainitaan Vanhuus-tarinassa. Päähenkilö kuvailee vanhempiaan, jotka istuskelevat sohvalla ja katselevat kyseistä ohjelmaa. Tarkoitus lienee luoda stereotypiaa vanhemmista, jotka loikoilevat sohvalla ja tuijottavat kliseistä ihmissuhdeshow'ta vanhempaan makuun. Käännöksessä vanhempien kuvataan vain istuvan television edessä. Ohjelman nimi on jätetty siis kokonaan pois. Saman tarinan alussa mainitaan myös Ajankohtainen kakkonen, joka on jäänyt pois saksannoksesta. Tarinan päähenkilö haluaisi tehdä jotain, jonka johdosta pääsisi Ajankohtaiseen kakkoseen koko Suomen kauhisteltavaksi. Tässäkin kohdassa erisnimiälluusion mainitseminen lienee huumorin tuomista tekstiin. Kaikki nämä kolme mainittua televisio-ohjelmaa tosin ovat kirjassa vain sivuseikkoja, joten niiden poisjättäminen käännöksessä ei ole aiheuttanut suurempia tulkintaeroja.

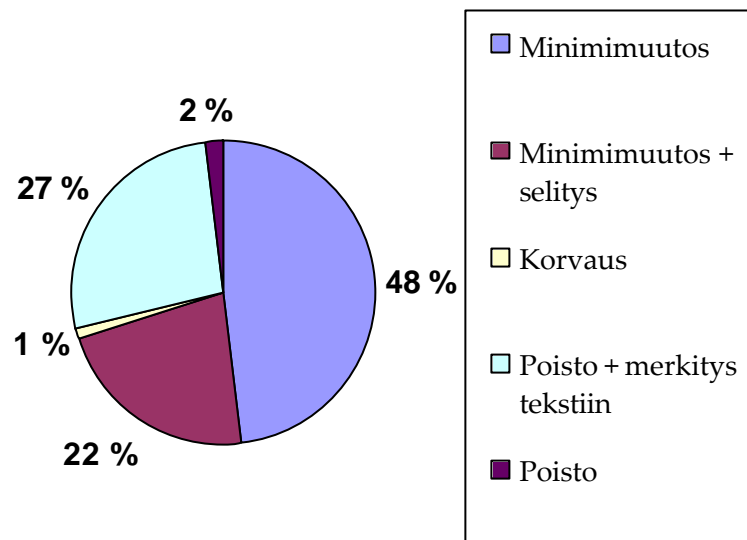
Esimerkeissä 25 ja 40 mainitut Juha Vainio ja Badding on jätetty pois kokonaan. Juha Vainion nimi on jäänyt pois myös muutamaa kappaletta myöhemmin kohdasta, jossa päähenkilö päivittelee, mitä kaikkea se isä kuuntelee. *"Niinkun Junnu Vainiota"* (Hotakainen 2000, 50). Käännöksessä siis siteeraamani lause on jätetty kokonaan pois. Muusikoiden nimien mainitseminen tässä yhteydessä on hauskuuttavaa kuvailua. Käännökseen näitä vitsejä on vaikea välittää ja usein vitseissä onkin kyse vain sivuseikasta. Liian monen vitsin poistamisessa on kuitenkin vaaransa, sillä teksti saattaa latistua.

8 YHTEENVETO

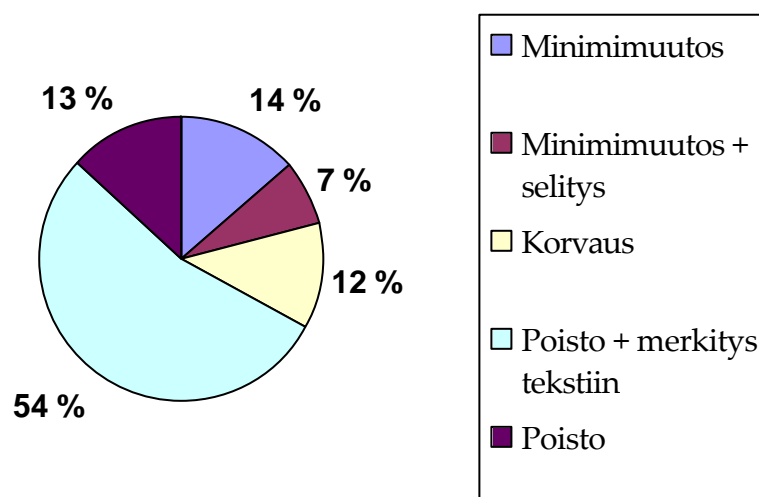
Tutkin kahta Kari Hotakaisen teosta, josta toinen on kokopitkä aikuisten romaani ja toinen lyhyistä tarinoista koostuva nuortenkirja. Molemmat kirjat sisältävät melkoisen määrän erisnimialluusioita. Kirjoissa vilahtelee suomalaisille arkipäiväisiä erisnimiä kuten eri kauppaketjujen ja huoltoasemien nimiä ja tuotemerkkejä. Suuri osa erisnimialluusioista on julkisuuden henkilöiden nimiä. Molemmissa kirjoissa esiintyy paljon televisioista tunnettuja nimiä ja urheilijoita. Viittauksia löytyy molemmista muihin kirjoihin, jotka ovat klassikon asemassa Suomessa. Maininnan saavat niin Kalevala, Tuntematon sotilas, Pertsä ja Kilu -kirjat ja Seitsemän veljestä. Myös musiikkiin liittyviä erisnimialluusioita esiintyy tiuhaan. Ei voi sanoa, että jommastakummasta kirjasta löytyisi enemmän tietynlaisia alluusioita, vaan kummastakin teoksesta löytyy tasaisesti edellä luetteleman tyyppejä alluusioita.

Juoksuhaudantiessa Hotakainen on käyttänyt alluusioita ajankuvaukseen. Alluusiot ovat Hotakaiselle myös huumorin ja ironian keino. Hotakainen esimerkiksi kuvailee erästä sivuhenkilöä vertaamalla häntä Siiri Angerkoskeen, mikä tuo tekstiin huumoria. Toinen tehtävä erisnimialluusioille Juoksuhaudantiessa on stereotyypin korostamista. Juoksuhaudantie kertoo stereotyypisistä suomalaisunelmista ja niinpä tarina on täynnä suorastaan kliseisiä erisnimialluusioita. Näytän hyvältä ilman paitaa -kokoelmassa alluusioilla on pitkälti samanlaisia tehtäviä kuin Juoksuhaudantiessa. Niillä toisaalta kuvataan nyky-Suomea ja toisaalta niillä tuodaan huumoria tekstiin. Tyyliiltään Juoksuhaudantie ja NHIP ovat kuitenkin erilaisia: siinä missä NHIP hauskuuttavaa kielellistä ilottelua, Juoksuhaudantien huumori on mustempaa. NHIP:ssä erisnimialluusioita on käytetty myös osoittamaan henkilöiden välisiä suhteita. Sangen usein NHIP:ssä naureskellaan aikuisille kuvailemalla esimerkiksi heidän musiikkimakuaan kliseiden kautta.

Erisnimiälluusioiden kääntämistä tutkin Ritva Leppihalmen erisnimiälluusioidelle määrittelemien käännösstrategioiden pohjalta. Näitä käännösstrategioita ovat minimimuutos, korvaus ja poisto. Käännösstrategioiden käyttö käännöksissä jakautui seuraavasti:

Kaavio 1 Erisnimiälluusioiden käännösstrategioiden käyttö Juoksuhaudantien saksannoksessa

Kaavio 2 Erisnimiälluusioiden käännösstrategioiden käyttö Näytän hyöältä ilman paitaa -kokoelman käännöksessä

Käännösstrategioiden käyttö erosi voimakkaasti näiden kahden eri kirjan käännöksissä. Juoksuhaudantien käännöksessä noin 70 % (66 tapausta 95:stä) on käännetty joko pelkällä minimimuutoksella tai minimimuutoksella ja lisätyllä selityksellä. NHIP:n käännöksestä taas on poistettu – joko pelkkä alluusio tai sekä alluusio että sen merkitys – 67 % alluusioista (56 tapausta 84:stä).

Juoksuhaudantien käännöksen kohdalla voidaan siis ajatella, että Moster on suosinut vieraannuttavaa käännösstrategiaa, kun kerran jopa 70 % erisnimialluusioista on säilytetty tekstissä joko sellaisenaan tai lyhyen selityksen kanssa. Täten myös voitaisiin vetää johtopäätös, että tässä käännöksessä toteutuu oletus, että saksankielisissä maissa käännöksissä pyritään säilyttämään vierauden ja eksotiikan tuntu. Kuitenkin kun näitä minimimuutoksella käännettyjä erinimialluusioita lukee osina kontekstiaan, kaikki ne selittyvät tekstin kautta. Kuten olen jo edellä todennut, Hotakainen on jo omassa tekstissään avannut erisnimialluusioiden merkitystä lisäten alluusioiden yhteyteen attribuutteja. Juoksuhaudantien 45 erisnimialluusioita 95:stä selittyy kontekstinsa kautta. Kontekstin kautta huonosti välittyvien alluusioiden yhteyteen kääntäjä on saanut lisättyä tekstiin sujuvasti attribuutin tai muun selityksen.

NHIP:ssä taas kontekstin kautta selittyviä erisnimialluusioita on vähemmän. Hotakainen ei ole lisännyt läheskään niin monen alluusion yhteyteen selitystä, mikä selittynee osin kirjan tyylistä. Kirja koostuu lyhyistä tarinoista ja Hotakaisen käyttämä kielikin on tiivistetympää ja napakampaa. Merkittävän moni NHIP:n käännöksen erisnimialluusioista on käännetty yläkäsitteellä. Voi olla, että Moster on pyrkinyt karsimaan liian tiuhaan esiintyviä kulttuurisidonnaisuuksia, koska nuoret ovat vaativa kohderyhmä. Nuortenkirjojen tarkoitus on kannustaa lukemaan lisää kirjallisuutta ja jos teksti on täynnä vieraita elementtejä, nuori lukija saattaa turhautua. Toisaalta taas on hyvä miettiä, kuinka paljon kirjan ilmaisuvoima kärsii, kun 84 erisnimialluusioista 67 kappaletta on jäänyt mainitsematta käännöksessä. Kun

moneen erisnimiälluusioon on NHIP:ssä sisältynyt vitsikkyyttä, jää käännöksen lukijalta monet naurut nauramatta.

Vaikka Juoksuhaudantien erisnimiälluusioita on suurimmaksi osaksi käännetty minimimuutoksella, poistoakin on käytetty noin 29 % tapauksista (28 alluusiota 95:stä). Tosin siinä missä NHIP:n käännöksestä on jätetty 11 erisnimiälluusiota kokonaan pois, Juoksuhaudantien käännöksessä luku on vain 2. Mielenkiintoista on myös, että kun Juoksuhaudantien käännöksessä vai yksi erisnimiälluusio on korvattu toisella, kohdekulttuurissa paremmin tunnetulla alluusiolla, NHIP:n käännöksessä peräti 10 on korvattu toisella.

Jos ajatellaan, että minimimuutos eli vieraan aineksen jättäminen käännökseen on vieraannuttamista ja poisto eli vieraan aineksen poistaminen tekstistä on kotouttamista, voidaan nähdä, että Moster on käyttänyt tutkimaani aikuisten kirjaa kääntäessään enemmän vieraannuttavaa strategiaa ja nuortenkirjassa taas kotouttavaa. Toisaalta on hyvä pitää mielessä että erisnimiälluusiot ovat aina osana kontekstiaan ja tällöin kysymys vieraannuttamisesta ja kotouttamisesta riippuu kulloisestakin kontekstista.

Tällä aineistolla ja aiheen rajauksella eroja nuortenkirjan ja aikuisten kirjan kääntämisestä löytyi. Tutkimukseni on kuitenkin tapauskohtainen, ja siksi olisikin mielenkiintoista nähdä, minkälaiseen tulokseen päästäisiin erilaisella aineistolla.

LÄHTEET

TUTKIMUSAINEISTO

NHIP = Hotakainen, Kari 2000. *Näytän hyvältä ilman paitaa*. Helsinki: WSOY.

OH = Hotakainen, Kari 2003. *Ohne Hemd*. Käänt. Stefan Moster. Frankfurt am Main: Ficher Tachenbuch Verlag.

JHT = Hotakainen, Kari 2002. *Juoksuhaudantie*. Helsinki: WSOY.

ADLEUM = Hotakainen, Kari 2005. *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes*. Käänt. Stefan Moster. München: Piper Verlag GmbH.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Bassnet-McGuire, Susan 1991. *Translation Studies*. London: Methuen.

Bödeker, Birgit & Freese, Katrin 1989. Direktübernahmen und das fremde Milieu.
Teoksessa Frank, A.P. (toim.), 1989. *Die literarische Übersetzung: Der Lange Schatten der kurzer Geschichten: Amerikanische Kurzprosa in deutschen Übersetzungen*. Berliini: Schmidt. 231–253.

Chesterman, Andrew 1997. *Memes of Translation. The Spread of Ideals in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Duden Deutsches Universalwörterbuch 2001. 4. neu bearbeitete Version und erweiterte Auflage. Mannheim: Dudenverlag.

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus 2001. *Valtion ulkomainen kääntäjäpalkinto 2001 Stefan Mosterille*. [www-dokumentti]

http://www.witesman.com/kokeilu/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=55&lang=fi-FI{\f28 \hich\af28\ dbch\af16\loch\f28 (Luettu 6.11.2006.)

Grünn, Karl 2001. Kari Hotakainen. Teoksessa Loivamaa, Ismo (toim.) 2001. *Kotimaisia lasten- ja nuortenkirjailijoita 3*. Helsinki: BTJ:Kustannus. S. 49–52.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2001. Siivet varpaiden välissä – nuortenkirjallisuuden teemoja ja virtauksia. Teoksessa Korolainen, Tuula (toim.), *Kirjaseikkailu: lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Tammi. S. 219–237.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2000. *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–50-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkinen, V. & Hiidenmaa, P. & Tiililä U. 2000. *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.

Hollsten, Anna 2006. *Kari Hotakainen, Juoksuhaudantie (2002, Löpgravsvägen, översättning Camilla Frostell) (Nominering till Nordisk Råds Litteraturpris)*. [www-dokumentti] http://www.norden.org/nr/pris/lit_pris/2004/sk/hotakainen.asp (Luettu 9.11.2006.)

Hotakainen, Kari 1983. Tarinan anatomia ja kolme esimerkkiä. Teoksessa Kauranen, A. & Niklander, H. & Sironen, K. (toim.) 1983. *Kenkää enolle – uutta lyhytproosaa*. Helsinki: Gummerus. S. 191–195.

Immonen, Petri 1997. *Sofian maailma amerikkalaistettiin*. Helsingin sanomat 28 9.7.1997. B5.

Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Klingberg, Göte 1977. *Att översätta barn- och ungdomsböcker: empiriska studier och rekommendationer*. Mölndal: Pedagogiska institutionen, Lärarhögskolan i Mölndal.

Koskela, Lasse 2003. Kari Hotakainen. *Teoksessa Suomalaisia nykykertojia 1–2*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu. 78–81.

Koski, Mervi 2001. *Ulkomaisia nuortenkertojia I. Goosebumpsien kauhusta Tylypahkan taikaan*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Kuivasjärvi, Riitta 2001. Kertomus, jonka annan pois – Nuorille suunnattua lyhyttä proosaa. Teoksessa Korolainen, Tuula (toim.). *Kirjaseikkailu: lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Tammi. 238–252.

Kujamäki, Pekka 1998. *Deutsche Stimmen der Sieben Brüder. Ideologie, Poetik und Funktionen literarischer Übersetzung*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

Leppihalme, Ritva 2001. Translation strategies for realia. Teoksessa Kukkonen, Pirjo ja Hartama-Heinonen, Ritva (toim.), *Mission Vision Strategies Values. A Celebration of Translator Training and Translation Studies in Kouvola*. Helsinki: Helsinki University Press. 139–148.

Leppihalme, Ritva 2000. Kulttuurisidonnaisuus kaunokirjallisuuden kääntämisessä. Teoksessa Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (toim.), *Käännöskirjallisuus ja*

sen kritiikki. Helsingin yliopiston julkaisuja I. Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus (AKO). 89–105.

Leppihalme, Ritva 1997. *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions. Topics in Translation*. Cleveland: Multilingual Matters.

Leppihalme, Ritva 1994. *Translating Allusions: When Minimum Change is Not Enough*. Target 6:2. 177–193.

Leppihalme, Ritva 1993. Kielen ja kulttuurin dialogia – Lukijanäkökulma allusioiden kääntämiseen. Teoksessa Kukkonen, Pirjo (toim.), *Tiedon ja taidon dialogia kääntämisen ja tulkkauksen opetuksessa ja tutkimuksessa*. Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen julkaisuja sarja A N:o 7. Helsinki: Helsingin yliopisto. 103–115.

Leppihalme, Ritva 1991. *Alluusiot – kulttuurinvälittäjän ongelma*. Kääntäjä 1991: 7. 14.

Makkonen, Anna 1991. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? Teoksessa Viikari, Auli (toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovellutuksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Moster, Stefan 2001. *Valtion ulkomaisen kääntäjäpalkinnon saajan Stefan Mosterin puhe palkintojen jakotilaisuudessa 30.8.2001*. Kääntäjä 2001:10. 5–6.

Niemi-Pynttäri, Risto 2005. *Saksalainen runous ja erilaiset tiiviiden muodot*. [www-dokumentti]

<http://www.kiiltomato.net/?rcat=K%E4%E4nn%F6skirjallisuus&rid=1031> (luettu 9.11.2006).

Paloposki, Outi & Oittinen, Riitta 1998. The domesticated foreign. Teoksessa Chesterman, A. & Gallardo, N. & Gambier, Y. (toim.), *Proceedings of the 1998 EST Conference in Granada*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 374–390.

Oittinen, Riitta 1997. *Liisa, Liisa ja Alice*. Tampere: Tampere University Press.

Riffaterre, Michael 1990. Compulsory Reader Response: the Intertextual Drive. Teoksessa Judith Still & Michael Worton (toim.), *Intertextuality*. Manchester: Manchester University Press. 56–78.

Soikkeli, Markku 2002. *Kodinrakennus on armotonta sotaa*. [www-dokumentti] <http://www.uta.fi/~csmaso/kirkrit02.htm#hota02> (luettu 10.10.2006).

Tarkka, Pekka 2000. *Kari Hotakainen*. Teoksessa Tarkka, Pekka 2000. *Suomalaisia nykykirjailijoita*. Helsinki: Tammi. 51–52.

Tuominen, Tiina 2002. *Bridget Jonesin kulttuuritöyssyt: alluusioiden kääntäminen ja reseptio*. Tampereen yliopisto. Käännöstiede (englanti). Pro gradu -tutkielma.

Vapaa tietosanakirja Wikipedia. 2006. *Spaß am Dienstag*.

http://de.wikipedia.org/wiki/Spaß_am_Dienstag ((Luettu 15.1.2006.))

Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Verlag Lies+spiel. 2005. *Von der Liebe zwischen Müttern und Kindern...*

Das besondere Kinderbuch – exklusiv bei lies+spiel.

<http://typo3.paperfun.de/lus/fileadmin/WebSite/Presse/Presseinfo-Kleine-Maus.doc>
(Luettu 7.12.2006.)

Vermeer, Hans J. & Witte, Heidrun 1990. *Mögen Sie Zistrosen?: Scenes&Frames&Channels im translatorischen Handeln*. Heidelberg: TextconText-Beiheft 3. Groos.

Wills, Wolfram 1989. *Anspielungen: Zur Manifestation von Kreativität und Routine in der Sprachverwendung*. Tübingen: Niemeyer.

WSOY 2004. *Finlandia-palkinto Kari Hotakaiselle romaanista Juoksuhaudantie*. [www-dokumentti]

<http://yritysjulkaisut.wsoy.fi/www/main.nsf/Prizes/BB3866AE52CB5EC1C2256C850046718C?OpenDocument> (luettu 6.2.2004).

LIITE 1

Minimimuutoksella käännetyt alluusiot

s.	Näytän hyvältä ilman paitaa	s.	Ohne Hemd
10	Lea Saukkomaa	11	Lea Saukkomaa
11	Saukkomaa	14	Saukkomaa
15	Paulig	17	Paulig
17	Costa Rica (kahvi)	20	Costa Rica
17	Perts ja Kilu	20	Perts und Kilu
20	maripaita	23	Marimekko-Shirt
20	Urpo Martikainen	24	Urpo Martikainen
49	Perts ja Kilu	54	Perts und Kilu
75	Seinäjoen Tangomarkkinat	82	Tangomarkt
76	Häkkisen Mika	84	Mika Häkkinen
76	Nokia	84	Nokia
101	Matin Rengas	111	Mattis Reifen

s.	Juoksuhaudantie	s.	Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes
7	Helminen	8	Helminen
7	Karalahti	8	Karalahti
8	kenraali Adolf Ehrnrooth	8	General Adolf Ehrnrooth
17	Timo Jutila	17	Timo Jutila
25	Etelä-Hämeen Osuuspankki	25	Südfinnische Volksbank
26	Nokia	26	Nokia
27	Keltainen pörssi	27	<i>Die gelbe Börse</i>
33	Nokia	33	Nokia

47	Ruisrock	47	Ruisrock
53	Timo Jutila	54	Timo Jutila
56	Harri Kirvesniemi	57	Harri Kirvesniemi
56	Mika Myllylä	57	Mika Myllylä
57	Kansa taisteli- lehti	58	die Zeitschrift <i>Das Volk kämpft</i>
72	Gloria- lehti	73	die Zeitschrift <i>Gloria</i>
84	Lauri Pajamies	86	Lauri Pajamies
91	Kari Tapio	92	Kari Tapio
98	Kauneus ja Terveys –lehti	99	<i>Schön und Gesund</i>
98	kymppin uutiset	100	Zehn-Uhr-Nachrichten
98	Nelonen	100	im vierten Programm
110	Ålandsbanken	112	Ålandsbanken
120	Suomi- talo	122	Suomi- Haus
120	Olli Lehtovuori	122	Olli Lehtovuori
132	Teboil	134	Teboil
146	Teboil	148	Teboil
167	(Aki) Parviainen	170	Parviainen
170	Ruisrock	173	Ruisrock
176	muumivideo	179	Mumin- Video
176	Muumit	179	Mumis
197	Ruisrock	201	Ruisrock
197	TööTöö Oksala	201	Töö Töö Oksala
202	Kymmenen uutiset	206	Zehn-Uhr-Nachrichten
203	Risto Ulmala	207	Risto Ulmala
203	Juoksija- lehti	207	die Zeitschrift <i>Der Läufer</i>
205	Ruisrock	209	Ruisrock
214	Anna (lehti)	218	<i>Anna</i>
219	Esko Salminen	223	Esko Salminen
221	Sibelius	225	Sibelius
229	Nokia	233	Nokia
233	Hartwall Arena	237	Hartwall Arena
264	Keltainen pörssi	268	<i>Die gelbe Börse</i>
289	Häkkinen	292	Häkkinen

293	Saku Koivu	295	Saku Koivu
293	Jere Lehtinen	295	Jere Lehtinen
293	Ville Peltonen	295	Ville Peltonen
317	Cafe Ursula	313	Cafe Ursula

Minimimuutoksella käännetyt alluusiot, joihin on lisätty selitys

s.	Näytän hyvältä ilman paitaa	s.	Ohne Hemd
31	Stokka	35	Kaufhaus Stockmann
38	Lepakko	44	alternatives Jugendclub „Fledermaus“
46	Seppo Rätty	52	Speerwerfer Seppo Rätty
70	Nelonen	77	Kanal 4
101	Reima	111	Marke:Reima
102	Pari Viikinki-Halmeen sydänystävää	113	Zwei gute Freunde aus der Wrestling-Clique von Halme der Wikinger

s.	Juoksuhaudantie	s.	Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes
35	Ruisrock	35	Ruisrock-Festival
47	Herättäjäjuhlat	47	das Sommerfest der Erweckten
59	Ilmari Pimiä	61	der Dichter Ilmari Pimiä
59	Tulenkantajat-niminen ryhmä	61	(in den zwanziger Jahren zur) Gruppe der „Feuerträger“
98	Nelonen	100	im vierten Programm
103	Teboil	104	Teboil- Tankstelle
140	Tikkurilan Cumulus	142	Hotel Cumulus in Vantaa
181	Cinderella	184	MS Cinderella
195	Cinderella	200	MS Cinderella
197	Isokynä Lindholm	202	Dave”der grosse Stift” Lindholm

220	touhukkaan vihaiselta. Siiri	224	aktiv wütend. Wie S.A. in den Filmen aus den fünfziger Jahren.
233	Teboil	238	Teboil- Tankstelle
258	Heikki Riihiranta	262	Mannschaftsbetreuer H.R.
268	Jammu Siltavuori	272	Mädchenmörder J.S.
270	Yrjö Jyrinkoski	274	Yrjö Jyrinkoski (+lauserakenne)
270	Ella Eronen	274	Ella Eronen (+lauserakenne)
279	Teboil	283	Teboil- Tankstelle
293	Väinö Linnan Tuntematon Sotilas	295	Väinö Linnas Roman <i>Der unbekannte Soldat</i>
293	Antti Rokka	295	Linnas Romanheld, störrische Soldat Antti Rokka
294	Ylen ykkönen	296	das Erste Programm des Finnischen Rundfunks
300	Kesoil	301	Kesoil- Tankstelle

Alluusio korvattu toisella alluusiolla

s.	Näytän hyvältä ilman paitaa	s.	Ohne Hemd
17	Kultakatriina	20	Golden Blend
20	kymppin uutiset	24	Tagesschau
18	Supertiikeri	21	Mövenpick
49	Laivat	54	”Ein Schiff wird kommen”
50	Cumulus	55	Vier Sternen
76	Raija Pelli	84	Pamela Andersson
80	Pilatut Emännät (Salatut Elämät)	87	Schwule Zeiten, feuchte Bräuten (Gute Zeiten, Schlechte Zeiten)
80	Huorakatu (Kotikatu)	87	Lindenstrich (Lindenstraße)
82	Kinnus-Heikki	90	Jerry Lewis
103	Keltainen Pörssi	114	Kurz und Fündig

s.	Juoksuhaudantie	s.	Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes
180	tolu	183	Ajax

Allusion merkitys jätetty tekstiin

s.	Näytän hyvältä ilman paitaa	s.	Ohne Hemd
5	Kalevala	7	Mythologie
6	Prisma	8	Supermarkt
8	sitä ei Pyykön muija (Mirja Pyykkö)	10	auf keinem Programm zu sehn, weder öffentlich-rechtlich noch bei den Privaten
8	ja se toinen, se Kyttä-Teeveen Pelli (Raija Pelli) koskaan taltioi	10	
10	Pikkukakkonen	12	Kinderstunde
10	Ajankohtainen kakkonen	12	Nachtjournal
10	Jyrki (ohjelma)	12	Teenie-Show
11	kympin uutiset	13	Nachrichten
12	Tuulilasi (lehti)	14	irgendein Autozeitschrift
16	Valio	18	staatliche Milchverarbeitung
16	Gevalia	18	Edelröstung
19	Alepa	22	Supermarkt
27	Souvarit	31	'ne Tanzkapelle
27	Yölintu	31	'ne Tanzkapelle
28	Junnu Vainion hoilutus	33	Hit aus dem 70em
32	Suomalainen Kirjakauppa	36	Buchhandlung
32	neloskanava	36	neuer Privatsender
39	onnettomuustutkija Kari Lehtola	45	ein Unfallforscher
49	Albatrossi (J. Vainion kappale)	54	"Ich gleite wie ein Albatros"
50	lintsi	55	Vergnügungspark
51	Hesari	57	Zeitung
51	Tuttu Juttu	57	Verkuppelungsshow

52	äsmarket	58	Supermarkt
53	Uralin Pihlaja	59	Volkslied
62	Kympin uutiset		Nachrichten eines Privatsenders
62	MTV3	68	Privatsender
70	Alepa	76	Supermarkt
70	Tikkurilan värivalmis	76	Raufasertapete
71	UFF	77	Flohmarkt
73	Hallikaisen Jokke	79	Moderator
75	Ankkarock	83	Rockfestival
75	Provinssi	83	Rockfestival
79	Sotka	86	Billigmöbelwust
82	koskis (Koskenkorva)	90	klare
82	Tapsan Isojako	90	City-Markt
82	Kappahl	90	Marke-billig
84	istohiltusta	93	lächerliche Schlager
84	seuraavan hiltusen aikana	93	bei der nächsten Nummer
84	saada hiltusesta kiksejä	93	weil ihnen die Schlager so den Kick gaben
92	J.K. Paasikivi	102	Finnlands Präsident
101	Stokka	111	Kaufhaus
103	R-kiska	113	Kiosk
108	Jyrki	118	Talk-Show
108	mistä tunnet sä yysstääväänn.	119	Mutantenstadel
110	Seinäjoen Tangomarkkinat	122	Tangofestival

s.	Juoksuhaudantie	s.	Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes
11	Linnanmäki	11	Tivoli
16	Hippulahiiri (ilmeisesti Dugald Steerin lastenkirja Rakas Hippu-Hiiri)	16	Hüpfmäusen
17	Jukolan veljekset	17	der Bauer
26	Alepa	25	Supermarkt

32	Alepan kassa	32	Supermarktkasse
47	Sopu-teltha	47	Zelt
47	Marlin omenaviini	47	Apfelwein
63	Urheiluruutu	64	Nachrichten
91	Sävelradio	92	Slagersender
104	Merita	105	Bank
104	Nordea	105	Bank
105	Maxi	106	Supermarkt
126	Alepa tuulikaappi	128	am Eingang vom Discounter
133	Osuuspankki	135	Bank
161	tunnelin Alepa	164	Supermarkt im Bahnhofountergeschoß
176	Hupsis-ukot (tsekkiläinen vahanukke- animaatio Pat&Mat)	179	Knetmännchen
196	Hockey Night	200	Eishockey
201	Alepa	205	Supermarkt
223	Burana 400	227	Kopfschmerztablette
236	(Hannu) Karpo	241	Fernsehen
251	Savotta-reppu	255	Rucksack
280	Teboil	284	Tankstelle
289	(Niilo) Ylivainio	292	Prediger
289	Karpo	292	Fernsehjournalist
291	Linnanmäki	293	Vergnügungspark
299	Kymppitonni	300	Glotze

Alluusio ja sen merkitys jätetty kokonaan pois

s.	Näytän hyvältä ilman paitaa	s.	Ohne Hemd
7	Puskan Pekka (Pekka Pouta)	10	-
10	Arvi Lind	11	-
10	Molli-Olli	12	-
11	Salatut elämät	14	-
43	Ruokavarasto	49	-

49	Junnu Vainio	54	-
49	Badding	54	-
50	Junnu Vainio	55	-
69	Ajankohtainen Kakkonen	75	-
73	Tuttu Juttu	79	-
103	Maxi (myymäläketju)	113	-

s.	Juoksuhaudantie	s.	Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes
209	Alepa	213	-
294	Etola	295	-

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere

Institut für Sprach- und Translationswissenschaften

Translationswissenschaft (Finnisch–Deutsch)

MÄNTYNIEMI, ELINA:

VON RAIJA PELLI ZU PAMELA ANDERSON

Das Übersetzen von Eigennamen-Allusionen in den Werken Kari Hotakainens *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* und *Ohne Hemd*.

MAGISTERARBEIT: 66 Seiten

Deutsche Kurzfassung : 11 Seiten

Mai 2007

---

1. Einleitung

Das Ziel dieser Arbeit ist herauszufinden, wie in der zeitgenössischen Belletristik Eigennamen-Allusionen vom Finnischen ins Deutsche übersetzt werden. Als Untersuchungsmaterial wurden die Werke von Kari Hotakainen *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* und *Ohne Hemd* in der Übersetzung von Stefan Moster verwendet. Zugleich wird untersucht, wie sich das Übersetzen von Eigennamen-Allusionen zwischen einem Roman für Erwachsene und einem Jugendbuch unterscheidet. Das Forschungsmaterial wurde gewählt, weil *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* ein Roman für Erwachsene ist und *Ohne Hemd* ein Jugendbuch ist. Ein interessanter Aspekt ist dabei, dass beide Romane von demselben Übersetzer übertragen wurden.

Als theoretischer Ausgangspunkt dieser Arbeit dienen die Übersetzungsstrategien für Eigennamen-Allusionen von Ritva Leppihalme.

2. Kulturbezogenheit

Belletristik entsteht als ein Teil ihrer Kultur; wenn ein belletristischer Text übersetzt wird, können die Besonderheiten der Ausgangskultur in einer anderen Kultur fremd erscheinen. Pekka Kujamäki (1998, 19) schreibt, dass Kulturbezogenheit entsteht, wenn Elemente, die für die Ausgangskultur charakteristisch sind, mit der einer anderen Kultur verglichen werden. Die Menge der kulturbezogenen Elemente ist von Ausgangs- und Zielkultur abhängig. Wenn z.B. Finnland mit einem anderen nordischen Land verglichen wird, entsteht weniger Kulturbezogenheit, als wenn die andere verglichene Kultur ein arabischer Staat wäre.

Neben der Sprache wird auch die Kultur ‚übersetzt‘ und die Aufgabe des Übersetzers ist es zu sicherstellen, dass die kulturellen Besonderheiten den Leser nicht stören. Vermeer und Witte (1990, 143–144) stellen fest, dass der Übersetzer immer Teil seiner eigenen Kultur ist. Das Übersetzen ist immer Vergleichung zwischen zwei Kulturen (Vermeer & Witte 1990, 145).

3. Verfremdende und einbürgernde Übersetzungsstrategie

Beim Übersetzen von kulturgebundenen Elementen kann der Übersetzer entweder eine verfremdende oder eine einbürgernde Übersetzungsstrategie wählen. Verfremdende Strategie bedeutet, dass die Fremdheit des Ausgangstextes in der Übersetzung erhalten bleibt. Die einbürgernde Strategie andererseits passt die Übersetzung der Zielkultur an. Venuti (1995) hat sich für eine verfremdende Übersetzungsstrategie ausgesprochen, weil er die Einbürgerung als

„ethnozentrische Gewalt“ (ethnocentric violence) ansieht. Als Beispiel von ethnozentrischer Gewalt nennt Venuti die amerikanische Übersetzung von Jostein Gaarders *Sofies verden* (deutscher Titel *Sofies Welt*), in der alle Bezugnahmen auf die norwegische Kultur ausgelassen wurden. Oittinen und Paloposki (1998) haben sich hingegen für eine einbürgernde Strategie ausgesprochen. Sie schreiben, dass der Übersetzer neben dem Ausgangstext auch an die Leser des Zieltextes denken sollte, dass der Text angenehm zum Lesen ist.

4. Eigennamen-Allusionen und mögliche Übersetzungsstrategien

Laut Inkeri Vehmas-Lehto (1999, 104) sind Allusionen Bezugnahmen auf schönliterarische Texte, geschichtliche Ereignisse, Prominente aus Kultur und Politik usw., die in der Ausgangskultur allgemein bekannt sind. Die Eigennamen-Allusionen (proper noun allusions) enthalten – wie die Bezeichnung bereits verrät – einen Eigennamen. Eine Eigennamen-Allusion ist zum Beispiel folgende Bezugnahme aus dem Roman *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes*. Mit der Bezugnahme ist die finnische Schauspielerin Siiri Angerkoski gemeint:

Kerttu hielt die Hände so, daß sie aktiv wütend aussah. Wie **Siiri Angerkoski** in den Filmen aus den fünfziger Jahren. (ADLEUM 2005, 224.)

Allusionen können unterschiedliche Funktionen haben. Sie können in den Text eine humoristische Note einbringen oder zur Beschreibung von Personen, Situationen oder Beziehungen zwischen Personen gebraucht werden. Um die Allusion und ihren Zweck zu verstehen, sollte der Leser wissen, worauf sich die Allusion bezieht. Insofern der Leser die Allusion versteht, fühlt er sich zufrieden, weil er eine Anspielung verstanden hat. Manche Allusionen sind sowohl in der Ausgangs- als auch in der Zielkultur bekannt, aber laut Leppihalme (1994, 71) ist der größte Teil der

Allusionen kulturbezogen und nur für Leser, die die Ausgangskultur ausreichend kennen, verständlich. Die Aufgabe des Übersetzers ist es, die Allusionen des Ausgangstextes für den Leser der Übersetzung verständlich präsentieren. Dabei muss der Übersetzer sich einen durchschnittlichen Leser vor Augen führen, um zu entscheiden, welche Allusionen in der Zielkultur bekannt sind.

Ritva Leppihalme (1997, 78) teilt die Übersetzungsstrategien für Eigennamen-Allusionen in drei Teile.

1) Die Eigennamen-Allusion wird beibehalten:

Wenn die Eigennamen-Allusion beibehalten wird, kann dabei auch ein kleiner Kommentar in den Text eingefügt werden. Eine andere Möglichkeit ist, die Allusion ausführlicher, z. B. in einer Fußnote, zu erklären.

2) Die Eigennamen-Allusion wird geändert:

Wenn die Eigennamen-Allusion geändert wird, wird die in der Zielkultur unbekanntere Allusion durch eine andere, bekanntere ersetzt.

3) Die Eigennamen-Allusion wird weggelassen:

Es gibt zwei Möglichkeiten der Auslassung: Die Allusion kann weggelassen werden, aber ihre Bedeutung auf andere Weise ausgedrückt werden. Die andere Möglichkeit ist, dass sowohl die Allusion als auch ihre Bedeutung weggelassen werden.

5. Spezifika der Jugendliteratur und ihre Übersetzung

Die Spezifika der Jugendliteratur wird hier kurz behandelt, um Unterscheide zwischen Jugendbüchern und solchen für Erwachsene aufzuzeigen. Kennzeichnend für Jugendbücher ist, dass der größte Teil der Schriftsteller Erwachsene sind, ebenso wie Verleger, Bibliothekare, Lehrer, Eltern usw. Ein Ziel der Jugendbücher ist häufig es, Jugendliche für das Lesen zu begeistern. Ein anderer Zweck der Jugendbücher ist, Jugendliche besonnen zu erziehen. Seit den 1990er Jahren haben viele Jugendschriftsteller versucht, Lehrhaftigkeit in ihren Werken zu vermeiden. Laut Heikkilä-Halttunen (2001, 19) sind die derzeitigen Jugendbücher eher ein Dialog zwischen der Jugendkultur und der übrigen Gesellschaft und anstatt zu belehren und eindeutige Vorbilder zu liefern ist es die Absicht, mehrere Identifikationsfiguren zu bieten.

Typische Themen für Jugendbücher sind z. B. Schule, Eltern, Freunde, Freizeit und natürlich auch Liebe. Sexualität wird eher diskret behandelt. Mit Modeerscheinungen sind die Jugendschriftsteller vorsichtig, weil Jugendliche empfänglich für Schleichwerbung sind. Modeerscheinungen sind auch deswegen zu vermeiden, weil sie schnell die Glaubwürdigkeit eines gegenwärtigen Buches abschwächen.

Jugendliteratur wird vielseitig erforscht, trotzdem ist die Übersetzung von Jugendliteratur ein wenig untersuchtes Thema. Die meisten der vorliegenden Untersuchungen sind nur Fallstudien – wie auch diese Arbeit.

6. Das Material

Der Schriftsteller Kari Hotakainen zählt zu den bekanntesten Schriftstellern in Finnland. Sein Werk ist vielseitig: Er hat Gedichte, Kinder- und Jugendbücher, Romane und Schauspiele verfasst. Für den Roman *Juoksuhaudantie* (auf Deutsch *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes*) hat er den Literaturpreis des Nordischen Rates und den größten finnischen Literaturpreis Finlandia erhalten. Mehrere Romane von Hotakainen sind auch ins Deutsche übersetzt worden.

Das Material für die Untersuchung besteht aus Hotakainens Büchern *Ohne Hemd* und dem schon erwähnten *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes*. Bei beiden handelt es sich um zeitgenössische finnische Literatur eines bekannten Autors, die auch ins Deutsche übersetzt wurde. *Ohne Hemd* ist das neueste Jugendbuch, das Hotakainen geschrieben hat und *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* hat viel Anerkennung gefunden.

Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes ist der Roman über einen finnischen Traum: ein Einfamilienhaus an einem See, nicht weit weg von der Stadt. Viele Jahre hat der Protagonist Matti als engagierter Hausmann verbracht, während seine Frau Helena ihre Karriere verfolgt. Bei einem Streit schlägt Matti seine Frau zum ersten Mal. Daraufhin zieht Helena mit Tochter Sini sofort aus; Matti will seine Familie zurückgewinnen, indem er das Traumhaus von Helena zu kaufen versucht. Das Einfamilienhaus wird für Matti zu einer Zwangsidee...

Ohne Hemd ist ein Jugendbuch, das aus siebzehn Kurzgeschichten besteht. Die Geschichten haben denselben Erzähler, obwohl der Name des Erzählers in allen Geschichten wechselt. Das Hauptthema der Geschichten ist die Kluft zwischen den Generationen. Im Buch schätzen die Jugendlichen ihre Eltern gering und die Eltern

haben Angst vor der Jugend. Die Probleme der zwei Generationen werden aber auf humoristische Art ausgedrückt.

7. Eigennamen-Allusionen und Übersetzungsstrategien

Die beiden analysierten Bücher von Hotakainen enthalten eine Menge Eigennamen-Allusionen. Der größte Teil der Eigennamen-Allusionen sind Namen von Prominenten aus Kultur, Politik und Sport. In beiden Büchern gibt es auch viele Bezugnahmen auf finnische Klassiker wie das *Kalevala* und *Sieben Brüder*. Sowohl in dem Jugendbuch als auch in dem Roman ist die Hauptaufgabe der Eigennamen-Allusion der Humor, aber die allgemeine Stimmung ist im Roman düsterer.

In der Übersetzung *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* wird die Übersetzungsstrategie der direkteren Übernahme viel benutzt. Eine Ursache für die Benutzung der direkten Übernahme ist dann häufig, dass die Eigennamen-Allusion international bekannt ist wie z. B. Nokia und die Mumins. Eine andere Ursache wird sein, dass manche Eigennamen-Allusionen sich aus dem Kontext erklären. Zum Beispiel braucht der Übersetzer die Zeitschrift *Gloria* nicht weiter zu erklären:

[- -] noin 60-vuotias pariskunta, joiivat bostonkakkukahvit takapihalla, eivät puhuneet toisilleen, vaimon nokan alla **Gloria-lehti**, miehellä lasittunut katse (JHT 2002, 74).

[- -] ein etwa sechzigjähriges Paar, es trinkt im Garten Kaffee und ißt Bostonkuchen, sie reden nicht miteinander, die Frau hat **die Zeitschrift Gloria** vor der Nase, der Mann hat einen glasigen Blick (ADLEUM 2005, 73).

Im Roman *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* wurden viele Eigennamen-Allusionen mit kommentierter direkter Übernahme übertragen. Die Erklärungen sind kurz und bündig:

Kaiken takana on kuulemma alakerran tupakoitsija, joka on, jos Rehuseen on uskomista, **Jammu Siltavuoresta** seuraava (JHT 2002, 268).

Die Eigennamen-Allusion Jammu Siltavuori ist nur mit einem Wort erklärt:

Hinter allem steckt angeblich der Raucher aus dem Stockwerk unter ihm, der, falls man Rehunen glauben darf, so eine Art Nachfolger vom Mädchenmörder **Jammu Siltavuori** ist (ADLEUM 2005, 272).

In der Übersetzung *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* ist nur eine Eigennamen-Allusion durch eine international bekannte Allusion geändert: das in Finnland benutzte Waschmittel Tolu wurde durch Ajax geändert. Dagegen sind neun Eigennamen-Allusionen in *Ohne Hemd* ersetzt worden. Zum Beispiel wurde die finnische Redakteurin Raija Pelli durch die amerikanische Prominente Pamela Anderson ersetzt:

Kuolema on sinänsä ihan jees, just sellanen hiljainen, aika komee tapahtuma. Mä näin katossa heijastuksen, sellasen **Raija Pellin ja jonkun sortin enkelin risteytyksen**, se toivotti mut tervetulleeks. (NHIP 2000, 76.)

Der Tod an sich war voll okay, so ruhig irgendwie, ziemlich schöne Sache. Ich sah so eine Figur an der Decke, **eine Mischung aus Pamela Anderson und Engel**, und die hieß mich willkommen. (OH 2003, 84.)

In beiden Übersetzungen ist die Auslassung eine ganz viel benutzte Übersetzungsstrategie der Eigennamen-Allusionen. In den meisten Fällen ist die Allusion weggelassen und die Bedeutung der Allusion auf andere Weise ausgerückt worden. Im Roman *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* wurden 27 % und im

Ohne Hemd sogar 54 % der Eigennamen-Allusionen weggelassen, aber ihre Bedeutung ist im Zieltext dennoch irgendwie enthalten. Zum Beispiel ist das finnische Nationalepos Kalevala durch den Oberbegriff Mythologie übertragen worden:

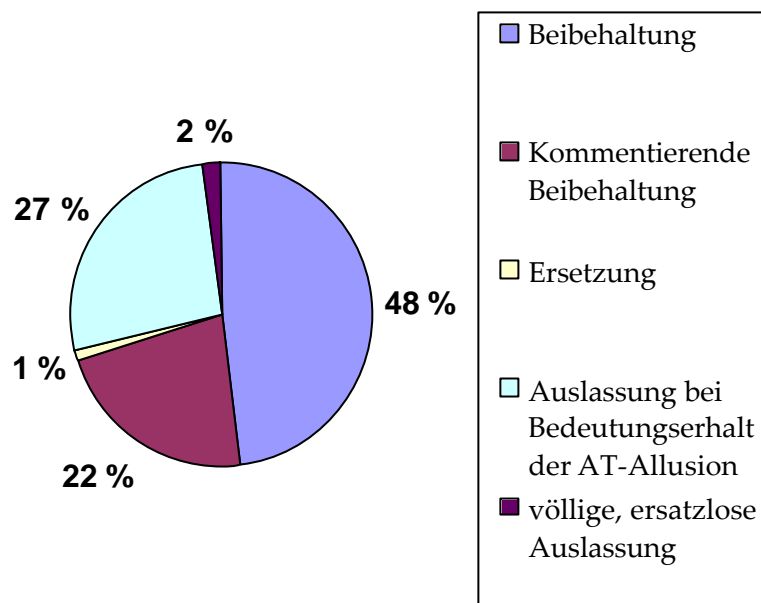
Mun vanhemmat, tai se mitä niistä on jäljellä, anto mulle ton nimen. Ne on niitä erilaisia, kuuskytlukulaisten perillisiä, niitten piti ehdottomasti valkata nimi jostain **Kalevalasta** tai Venäjältä, mun päiväkoti oli täynnä antoneita tai joitain muita helvetin neukkuvirityksiä. (NHIP 2000, 5.)

Meine Eltern, oder das, was von ihnen noch übrig ist, haben ihn mir gegeben. Das sind nämlich Linke, Alt-68-er, die mussten unbedingt einen Namen **aus der Mythologie** aussuchen oder was Russisches. Bei uns war der Kindergarten voll mit Saschas und anderen Sowjetkompositionen. (OH 2003, 7.)

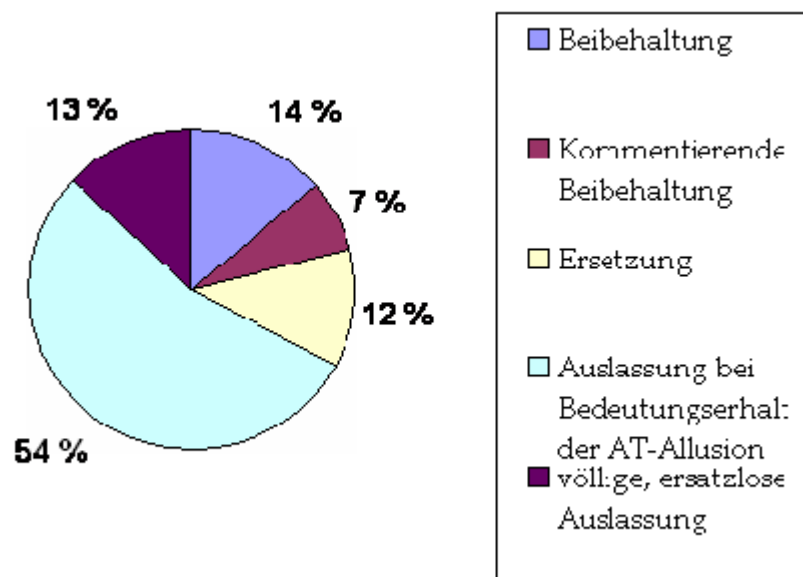
In der Übersetzung *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* ist nur eine Eigennamen-Allusion völlig und ersatzlos weggelassen worden, aber in *Ohne Hemd* fehlen sogar 11 Eigennamen-Allusionen des Ausgangstextes. Zum Beispiel Namen von Lebensmittelgeschäften und Fernsehprogrammen sind weggelassen worden.

8. Ergebnisse

Die Übersetzungsstrategien für Eigennamen-Allusionen wurden in den zwei Übersetzungen unterschiedlich benutzt. Im Roman *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* sind insgesamt 70 % der Eigennamen-Allusionen beibehalten worden; in der Übersetzung *Ohne Hemd* wurden hingegen 67 % weggelassen:

Diagramm 1 Gebrauch von Übersetzungsstrategien für Eigennamen-Allusionen in der Übersetzung *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes*.

Diagramm 2 Gebrauch von Übersetzungsstrategien für Eigennamen-Allusionen in der Übersetzung *Ohne Hemd*.

Insofern man eine direkte Übernahme als Verfremdung und eine Auslassung als Einbürgerung interpretiert, ließe sich sagen, dass in der Übersetzung des Romans für Erwachsene mehr verfremdende Übersetzungsstrategien der Eigennamen-Allusionen benutzt wurden und in der Übersetzung des Jugendbuchs mehr einbürgernde. Allerdings ist zu berücksichtigen, dass 45 von 95 Eigennamen-Allusionen des Ausgangstextes in *Aus dem Leben eines unglücklichen Mannes* sich aus dem Kontext erklären. *Ohne Hemd* ist eine Sammlung von Erzählungen in knappem Jugendstil. Möglicherweise hat der Übersetzer Eigennamen-Allusionen in der Übersetzung eines Jugendbuches auch deshalb weggelassen, um ‚Fremdheit‘ für ein jugendliches Lesepublikum zu vermeiden.

Das Ziel dieser Arbeit war zu untersuchen, ob sich das Übersetzen eines Buchs für Erwachsene von einem für Jugendliche – in Bezug auf Eigennamen-Allusionen – unterscheidet. Im untersuchten Material wurden deutliche Unterschiede gefunden. Da es sich aber „nur“ um eine eher exemplarische Fallstudie handelt, wäre es interessant zu sehen, welche Forschungsergebnisse sich bei einem anderen Untersuchungsmaterial ergeben würden und wiefern sich die hier erarbeiteten Ergebnisse verallgemeinern lassen.